



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«Η παιδεία και η εκπαίδευση στα Τρίκαλα από το 1881 έως το 1923.»

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΗΣ ΝΙΚΑ ΜΑΡΙΑΣ (Α.Μ.: 5134)

ΦΛΩΡΙΝΑ

2024

Φύλλο Εξέτασης

1.Επόπτης: _____

Βαθμός: _____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

2. Δεύτερος Βαθμολογητής: _____

Βαθμός: _____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Γενικός Βαθμός: - _____

Ο/η _____ συγγραφέας.....
..... βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του
παρόντος έργου, είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η
κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο,
σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	8
Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ.....	9
Η ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ.....	11
ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	12
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ.....	13
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	17
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ.....	20
ΙΔΡΥΣΗ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΚΤΙΡΙΑ.....	24
ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ.....	28
ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ.....	32
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ.....	34
ΠΟΙΝΕΣ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΕΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ.....	36
ΒΙΒΛΙΑ , ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ.....	37
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	39
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	41
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	43

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με την ολοκλήρωση του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών μου, στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, πραγματοποιείται η εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας, κατά το έτος 2023 – 2024. Το θέμα που πραγματεύεται και αναλύεται είναι: «Η παιδεία και η εκπαίδευση στα Τρίκαλα από το 1881 έως το 1923».

Στο σημείο αυτό, νιώθω την ανάγκη, να ευχαριστήσω μερικούς ανθρώπους, οι οποίοι ο καθένας ξεχωριστά, συνέβαλλαν στην τελική περάτωση της πτυχιακής μου εργασίας και στην καλύτερη δυνατή ολοκλήρωση αυτής. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κα Ηλιάδου – Τάχου Σοφία για την καθοδήγηση και τις χρήσιμες συμβουλές που μου προσέφερε καθόλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω πολύ και τον δεύτερο βαθμολογητή της πτυχιακής μου εργασίας, κ Ανδρέου Ανδρέα, καθηγητή Ιστορίας και Πολιτισμού.

Επιπροσθέτως, ιδιαίτερα πολύτιμη, υπήρξε η συμβολή των ανθρώπων που εργάζονται στη δημοτική βιβλιοθήκη των Τρικάλων, καθώς μου παρείχαν σημαντικές πληροφορίες και με καθοδήγησαν ορθά στην εύρεση όσων βιβλίων χρειάστηκα, καθώς και ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω και τη διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του νομού Τρικάλων, για την πολύτιμη συμβολή τους με την πληροφόρηση και την καθοδήγηση που μου παρείχαν αναφορικά με το υπό διερεύνηση θέμα.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ θα ήθελα να πω στους δικούς μου ανθρώπους, τους γονείς μου, τις αδερφές μου και τους φίλους μου, για την ψυχολογική υποστήριξη και την υπομονή τους, κατά τη διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της παρούσας πτυχιακής εργασίας, είναι να μελετηθεί η κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή των Τρικάλων, κατά την Οθωμανική περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, η εργασία εξειδικεύεται στον τομέα της παιδείας και της εκπαίδευσης και οριοθετείται χρονικά στις ημερομηνίες από το 1881 έως το 1923. Η εργασία περιλαμβάνει, στο πρώτο της μέρος, μια ιστορική αναφορά σχετικά με την ένταξη της περιοχής της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται μια περιγραφή της πόλης, αναφορικά αφενός, με τον πληθυσμό αυτής, την οικονομική κατάσταση που επικρατεί και την πνευματική και καλλιτεχνική της ανάπτυξη. Επιπροσθέτως, γίνεται αναφορά στην ίδρυση των σχολικών μονάδων, αλλά και στα κτίρια που δημιουργήθηκαν, στον τρόπο λειτουργίας των σχολικών μονάδων, στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές/ τις μαθήτριες των σχολείων και γενικότερα, περιγράφεται το εκπαιδευτικό σύστημα της πόλης. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, πως η εργασία εμπλουτίζεται με φωτογραφίες της εποχής, τόσο από την όψη των σχολείων, όσο και από ενδεικτικά αποσπάσματα από τα βιβλία που μελετούνταν εκείνη την περίοδο.

Λέξεις – κλειδιά: εκπαίδευση, Τρίκαλα, Οθωμανική περίοδος, σχολεία, δάσκαλοι, μαθητές, εκπαιδευτικό σύστημα

ABSTRACT

The aim of this essay is to study the situation that prevailed in the region of Trikala during the Ottoman period. More specifically, the essay is specialized in the sector of education and is limited in time to the dates from 1881 to 1923. The first part of the essay includes a historical reference on the integration of the region of Thessaly into the Greek state. Then, a description of the city is presented, in terms of its population, its economic situation and its intellectual and artistic development. In addition, reference is made to the establishment of the schools and the buildings that have been created, the way in which the schools operate, the teachers and pupils of the schools and, in general, the educational system of the town is described. Finally, it is worth noting that the essay is enriched with photographs of the period, both from the view of the schools and from indicative extracts from the books studied at the time.

Keywords: education, Trikala, Ottoman period, schools, teachers, students, educational system

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το σχολείο, ως εκπαιδευτικός θεσμός, έχει άμεση σχέση με την κοινωνία στο πλαίσιο της οποίας λειτουργεί και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι αυτής. Υπάρχει, συνεπώς, μια αμφίδρομη σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης μεταξύ της κοινωνίας και της σχολικής μονάδας.

Η εκπαίδευση, αφορά μια διαδικασία, η οποία χαρακτηρίζει το πολιτισμικό και πολιτιστικό πλαίσιο μιας περιοχής, καθώς και συμβάλλει, γενικότερα, στην ολόπλευρη ανάπτυξη του ατόμου και στη διάπλαση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας αυτού. Επιπροσθέτως, στόχος της εκπαίδευσης, είναι η ομαλή ένταξη των ατόμων στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνίας, αλλά και η κοινωνικοποίησή τους. Ωστόσο, ανάλογα με την χρονική περίοδο, τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν στην κοινωνία και τα προβλήματα που ενυπάρχουν, είναι δύσκολο να λειτουργεί πάντα ο θεσμός της σχολικής μονάδας απρόσκοπτα.

Τόσο στη Θεσσαλία, όσο και ειδικότερα στην πόλη των Τρικάλων, την περίοδο 1881 έως 1923, οι συνθήκες δεν ήταν πρόσφορες, αλλά ούτε και υπήρχαν τα κατάλληλα μέσα, ώστε να υπάρχει οργάνωση και επέκταση της σχολικής μονάδας. Παρά τις όποιες αντιξοότητες επικρατούσαν, έγινε προσπάθεια σύνθεσης σχολικών μονάδων, καθώς αυτό που η κοινότητα τόνιζε, ήταν ο πρωταρχικός ρόλος που το σχολείο κατέχει στη διαμόρφωση του ατόμου και στην ένταξή του στα πλαίσια της κοινωνίας.

Στόχος της παρούσας εργασίας, είναι να μελετήσει, σε ένα ευρύ πλαίσιο, την κατάσταση που επικρατούσε, στον εκπαιδευτικό τομέα, στην περιοχή των Τρικάλων, κατά την περίοδο 1881 έως και το 1923. Ειδικότερα, στην εργασία, θα γίνει σε πρώτη φάση, μια ιστορική αναφορά για την ένταξη της περιοχής της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος. Στη συνέχεια, η εργασία συνεχίζει με μια γενική αναφορά στην πόλη των Τρικάλων, στην ιστορία της πόλης αυτής, την οικονομική κατάσταση που επικρατούσε την μελετούμενη περίοδο, αλλά και την κοινωνική και πνευματική ζωή της πόλης. Σε δεύτερη φάση, στην εργασία, θα μελετηθούν διεξοδικά θέματα σχετικά με την εκπαίδευση και την εκπαιδευτική πολιτική, όπως τα σχολικά κτίρια, οι δάσκαλοι και οι μαθητές/ μαθήτριες, τα διδακτικά μέσα και τα σχολικά βιβλία, καθώς και η καθημερινότητα της σχολικής ζωής.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Στόχος της παρούσας εργασίας, είναι να μελετήσει την κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή των Τρικάλων, στον κλάδο της παιδείας και της εκπαίδευσης, κατά την περίοδο από το 1881 έως το 1923. Για την πραγμάτωση της εργασίας αυτής, διατυπώθηκαν κάποια ερευνητικά ερωτήματα, προκειμένου να προσεγγιστεί το θέμα με όσο το δυνατόν πιο αποδοτικό τρόπο, έχοντας σαφή όρια και χωρίς υπεκφυγές.

Τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία τέθηκαν είναι τα εξής:

1. Πώς λειτούργησε η εκπαίδευση κατά την εξεταζόμενη περίοδο;
2. Πόσα και ποια σχολικά κτίρια υπήρχαν;
3. Ποια σχέση υπήρχε ανάμεσα στην κοινωνία και την εκπαίδευση;
4. Συνιστούσε το σχολείο βασικό φορέα, εκείνη την περίοδο, στην αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας;
5. Τι συνέβαινε με την εκπαίδευση των κοριτσιών;

Έχοντας ως βάση μας τα ερωτήματα αυτά, προσπαθήσαμε να συλλέξουμε επαρκές, αλλά και ποιοτικό υλικό, προκειμένου να δώσουμε απαντήσεις και να μελετήσουμε το υπό διερεύνηση θέμα μας.

Αναφορικά με κάποιους περιορισμούς της εργασίας, θα μπορούσε να αναφερθεί η έλλειψη αρχείων και πληροφοριών για κάποιες χρονικές περιόδους. Επιπλέον, όσον αφορά τα ιδιωτικά σχολεία, δεν διασώθηκε κανένα αρχείο και γι' αυτό δεν γίνεται καμία αναφορά στις σχολικές αυτές μονάδες.

Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Η περιοχή της Θεσσαλίας, σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της, αποτελεί πόλο έλξης για τους νέους πληθυσμούς, καθώς και για ξένους κατακτητές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση των Τούρκων, οι οποίοι κυριάρχησαν την Ελλάδα για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Γιατί όμως θεωρείται η Θεσσαλία πόλος έλξης για τους κατακτητές; Ο λόγος που η Θεσσαλία αποτελεί πόλο έλξης, είναι αφενός η γεωγραφική της θέση, και αφετέρου, η πλούσια γη της. Αναφορικά με τη γεωγραφική της θέση, συνορεύει βόρεια με τις περιφέρειες της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας, νότια με την περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, δυτικά με την περιφέρεια της Ηπείρου, ενώ ανατολικά βρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος. Η περιφέρεια Θεσσαλίας, λόγω της γεωγραφικής θέσης που κατέχει, έχει χαρακτηριστεί από πολλούς μελετητές, ως «σταυροδρόμι».

Η πρώτη κατάληψη της περιοχής της Θεσσαλίας, από τους Τούρκους, έγινε το 1393 από τον Βαγιαζίτ Α', ενώ η περιοχή κατακτήθηκε οριστικά, από τον Μουράτ Β', το 1423. Τα πράγματα άλλαξαν, στο συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Βερολίνο, το 1878. Στο συνέδριο αυτό, αναγνωρίστηκε αφενός, το αίτημα των Ελλήνων, για διευθέτηση των ελληνοτουρκικών συνόρων και αφετέρου, το αίτημα για προστασία των ελληνικών περιοχών που κατοικούσαν σε περιοχές κατακτημένες από το Οθωμανικό κράτος. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στο ελλαδικό κράτος, πραγματοποιήθηκε με τη συμφωνία της Κωνσταντινούπολης, το 1881. Η κατάληψη των εδαφών, ξεκίνησε από τον Δομοκό, στις 8 Αυγούστου 1881, ενώ συνεχίστηκε στις 18 Αυγούστου, της ίδιας χρονιάς, με την περιοχή του Σμόκοβου, του Φαναρίου και της Καρδίτσας. Η πόλη των Τρικάλων, προσαρτήθηκε στις 25 Αυγούστου, ενώ η περιοχή της Λάρισας, την 1η Σεπτεμβρίου. Τέλος, όσον αφορά την προσάρτηση του Βόλου, αυτή καθυστέρησε και πραγματοποιήθηκε στις 2 Νοεμβρίου 1881.

Με την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας, το ελληνικό κράτος, πέτυχε εκτός από την εδαφική επέκταση, την διεύρυνση της εσωτερικής αγοράς και την ενίσχυση της αγροτικής οικονομίας, καθώς η Θεσσαλία ήταν πλούσια σε καλλιεργήσιμη γη και τα οφέλη που προσέφερε ήταν ποικίλα. Σχετικά με την εδαφική επέκταση, προστέθηκαν στον ελλαδικό χώρο, 13.395 τετραγωνικά χιλιόμετρα, ενώ ο συνολικός πληθυσμός της χώρας, αυξήθηκε κατά 18%. Αναφορικά με τον πληθυσμό, αυτός ανέρχεται στους

330.000 κατοίκους, εκ των οποίων μόνο το 1% είναι μουσουλμάνοι και εβραίοι, ενώ η πλειονότητα του πληθυσμού αποτελείται από χριστιανούς. (Κλιάφα, 1983)

Η ενσωμάτωση της περιοχής της Θεσσαλίας στον ελλαδικό χώρο, προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στην ελληνική κοινωνία, καθώς ο λαός πίστευε ότι οι προσαρτημένες περιοχές διέθεταν πλούτο. Το ίδιο, όμως, πίστευαν και οι Θεσσαλοί αγρότες. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν ίσχυε, όπως θα δούμε παρακάτω και θα αναλύσουμε περαιτέρω.

Αναφορικά με την ένωση της Θεσσαλίας το 1881 στο ελληνικό κράτος, η Ελλάδα αποδέχθηκε τον όρο «προσάρτηση», γεγονός όμως, που δεν αποδίδει την πραγματικότητα. «Προσάρτηση», έχουμε όταν κάποιο κράτος ενσωματώνει στην επικράτειά του περιοχή και κατοίκους άλλης εθνότητας, πράγμα που δεν έγινε στην περίπτωση αυτή. Στην περίπτωση της Θεσσαλίας, υπήρξε «απελευθέρωση», δηλαδή μια κατακτημένη, για μεγάλο χρονικό διάστημα, περιοχή από ξένη χώρα, αποδίδεται ξανά στη μητρική της, επιστρέφει πίσω σε αυτή.

Με την υιοθέτηση του όρου «προσάρτηση», εξυπηρετούνταν συμφέροντα της Τουρκίας, η οποία εάν δεν διώχονταν με τους Βαλκανικούς Πολέμους, θα κατακτούσε και θα ζητούσε πίσω τη Θεσσαλία, ισχυριζόμενη πως ήταν «δική της» περιοχή και την «προσάρτησαν» σε άλλη χώρα με μια συνθήκη την οποία «υποχρεώθηκαν» να συνάψουν.

Συνεπώς, στην περίπτωση της περιοχής της Θεσσαλίας υπήρξε απελευθέρωση μιας ελληνικής περιοχής, η οποία βρέθηκε για ένα χρονικό διάστημα υπό ξένη κατοχή, «επιστράφηκε», όμως, στη γενέτειρά της. (Αρσενίου, 2005)

Η ενσωμάτωση, συμπεραίνοντας, των νέων εδαφών στον εθνικό κορμό της ελληνικής κοινωνίας, αποτέλεσε χωρίς αμφισβήτηση, μια θετική κατάσταση, η οποία συνέβαλε στην ενίσχυση της δύναμης του κράτους, τόσο λόγω της εδαφικής επέκτασης του συνόλου της χώρας, όσο και της διεύρυνσης της εσωτερικής αγοράς και την ενίσχυση της αγροτικής οικονομίας.

Η ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Ο νομός των Τρικάλων, είναι ένας από τους τέσσερις νομούς της Θεσσαλίας, ανάμεσα στο νομό Καρδίτσας, Βόλου και Λάρισας. Καταλαμβάνει το βορειοδυτικό τμήμα της Θεσσαλίας. Ο νομός Τρικάλων, περιλαμβάνει δύο νομούς, αυτόν των Τρικάλων και αυτόν της Καλαμπάκας. Ο σημερινός νομός των Τρικάλων, συνορεύει βόρεια με τον νομό των Γρεβενών, ανατολικά με τον νομό της Λάρισας, νότια με τον νομό της Καρδίτσας, ενώ δυτικά συνορεύει, τόσο με τον νομό της Άρτας, όσο και με τον νομό των Ιωαννίνων.

Η έκταση του νομού είναι 3.376 χιλιόμετρα, ενώ ο πληθυσμός, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2021, ανέρχεται στους 139.566 κατοίκους. Όσον αφορά τα εδάφη του νομού Τρικάλων, το μεγαλύτερο ποσοστό, αποτελούν τα ορεινά εδάφη (72%), ακολουθούν τα ημιορεινά εδάφη (11%), ενώ μόλις στο 17%, ανέρχονται τα πεδινά εδάφη.

Κατά μήκος του δυτικού τμήματος του νομού των Τρικάλων, δεσπόζει η οροσειρά της Πίνδου, η οποία διαχωρίζει την περιοχή της Θεσσαλίας από αυτή της Ηπείρου. Στα βόρεια και βορειοανατολικά του νομού, δεσπόζει η χαμηλότερη και πιο ομαλή, οροσειρά των Χασίων και Αντιχασίων. Τα βασικά ποτάμια που υπάρχουν στο νομό, είναι παραπόταμοι, είτε του ποταμού Πηνειού, είτε του ποταμού Αχελώου ή Ασπροποτάμου.

Αναφορικά, με το κλίμα του νομού των Τρικάλων, αυτό χαρακτηρίζεται ως ηπειρωτικό, με δριμύ κρύο, κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών, ενώ κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, το κλίμα είναι ιδιαίτερα ζεστό. Το κλίμα αυτό παρατηρείται στα πεδινά του νομού, καθώς στα ορεινά, το κλίμα είναι διαφορετικό. Στις ορεινές περιοχές, κατά τους χειμερινούς μήνες, οι θερμοκρασίες είναι πολύ χαμηλές και παρουσιάζεται πτώση πολλού χιονιού, ενώ κατά τη θερινή περίοδο, το κλίμα είναι δροσερό, έως και ψυχρό, πολλές φορές.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Αναφορικά με την σημερινή πόλη των Τρικάλων, πρόκειται για μια πόλη από τις πιο παλιές της Ελλάδας, η οποία έχει μεγάλη ιστορική σημασία. Η ονομασία που αρχικά είχε, ήταν «Τρίκκη». Έτσι ονομάστηκε και χρησιμοποιούνταν από την Εκκλησία και έτσι, υιοθετήθηκε η ορολογία αυτή ευρύτερα. Η Τρίκκη ήταν μια πανέμορφη νύμφη, κόρη του ποταμού Ληθαίου εκ της οποίας πήρε και το όνομα η πόλη που δημιουργήθηκε στις όχθες του.

Η πρώτη αναφορά της ονομασίας «Τρίκαλα», γίνεται το 1082 – 1083, από τους Νορμανδούς, οι οποίοι κατέλαβαν την πόλη των Τρικάλων. Έκτοτε, πολλές είναι οι αναφορές στην πόλη των Τρικάλων με την ονομασία αυτή. Για παράδειγμα, η πριγκίπισσα του Βυζαντίου Άννα Κομνηνή, γύρω στο 1200, κάνει αναφορά στην πόλη «Τρίκαλα». Λόγος για τα Τρίκαλα, γίνεται και από τον Ιωάννη Παλαιολόγο, την περίοδο του 1258, όπου έγινε η κατάληψη της περιοχής από τον ίδιο. Περί του 1348, η περιοχή της Θεσσαλίας, κατακτήθηκε από τους Σέρβους και η πόλη «TRIKALA», έγιναν η έδρα του Ελληνοσερβικού κράτους. Περί του 1304, γίνεται αναφορά στην πόλη των Τρικάλων, από τον Γκυ ντε Λαρός Β' της Αθήνας, ο οποίος πολεμώντας την Άννα της Ηπείρου, πλησίασε στην περιοχή των Τρικάλων.

Ωστόσο, προπολεμικά, ο γυμνασιάρχης Γεώργιος Παπαγεωργίου, αμφισβητούσε την ονομασία «Τρίκαλα», κάνοντας μεγάλο αγώνα, ώστε να υιοθετηθεί ξανά η ονομασία «Τρίκκη». Υποστήριζε πως το όνομα «Τρίκαλα», ήταν Κουτσοβλάχικο και πως προήλθε από το «LA TRICOLO». Αν κάτι τέτοιο ίσχυε, ο ίδιος ανέφερε πως λαθεμένα η πόλη ονομάζονταν Τρίκαλα, αλλά αντί αυτού, αυτή θα έπρεπε να ονομαστεί «Τρικόλα». Λόγω της επιμονής και του αγώνα που ο κ. Παπαγεωργίου κατέβαλε, η πόλη ονομάστηκε ξανά, «Τρίκκη».

Τέλος, με την απελευθέρωση, παρόλα αυτά, από τον τουρκικό δεσμό και ύστερα από απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, η ονομασία αυτή, απορρίφθηκε και η πόλη πήρε και πάλι την ονομασία «Τρίκαλα», η οποία παραμένει ακόμη και σήμερα αναλλοίωτη και χωρίς μεταβολές. (Κατσόγιαννος, 2001)

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Η ιστορική αναδρομή της πόλης των Τρικάλων, ξεκινά κατά τους αρχαίους χρόνους, κατά τους οποίους, τόσο η περιοχή των Τρικάλων, όσο και ολόκληρη η Θεσσαλία, συνδέονται με την πλούσια αρχαία ελληνική μυθολογία. Στην αρχαία μυθολογία, αναφέρονταν, πως στον Θεσσαλικό κάμπο, κατοικούσαν οι αρχαίοι θεοί.

Πριν από το 1200 π.Χ., ως παλαιότεροι κάτοικοι των Τρικάλων, αναφέρονται οι «Πελασγοί». Η Θεσσαλία, κατά τον Όμηρο, αναφέρεται ως «Πελασγικόν Άργος». Περί του 1900 π.Χ., εξαπολύθηκαν στην περιοχή της Πίνδου, τα πρώτα ελληνικά φύλα, τα οποία προήλθαν από βορειότερες περιοχές. Μερικά από τα φύλα αυτά, ήταν οι Αθαμάνες, οι Αρκάδες, οι Αίθηκοι, οι Λαπίθες, οι Βοιωτοί, καθώς και οι Θεσσαλοί. Γύρω στο 1200 π.Χ., οι Θεσσαλοί, κατέλαβαν την πεδινή περιοχή των Τρικάλων – Καρδίτσας και έκτοτε, επέβαλαν το όνομά τους, σε ολόκληρη την περιοχή της Θεσσαλίας. Οι Θεσσαλοί, επικράτησαν, μετά τον Τρωικό πόλεμο, ολοκληρωτικά.

Η αρχαία Θεσσαλία, για να διοικείται καλύτερα, είχε χωριστεί σε τέσσερα φυλετικά κράτη. Εισηγητής του συστήματος αυτού, θεωρείται ο Λαρισαίος Αλεύας ο Πυρρός (7^{ος} αιώνας π.Χ.). Τα τέσσερα κράτη αυτά ήταν η Ιστιαιώτις (σημερινά Τρίκαλα), το Αιγίνιον (σημερινή Καλαμπάκα), η Θεσσαλιώτις (σημερινή Καρδίτσα), η Πελασγιώτις (Λάρισα) και η Φθιώτις (σημερινά Φάρσαλα). Το κάθε κράτος, είχε διαφορετική διοίκηση, τον «ταγό», ο οποίος ήταν ισόβιος και εκλεγόταν από τις αρχοντικές οικογένειες. Το 352 π.Χ., η Θεσσαλία, υποτάσσεται στο βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο Β΄, ο οποίος εισήρθε στην Τρίκκη, το 343 π.Χ. Το 322 π.Χ., οι Θεσσαλοί τάχθηκαν υπέρ του Αθηναίου Λεωσθένη, με σκοπό να διώξουν τους Μακεδόνες. Ωστόσο, μέχρι την περίοδο του 197 π.Χ., παρέμειναν υπό αυτούς, έως ότου η Θεσσαλία υποτάχθηκε στους Ρωμαίους. Έτσι, ολοκληρώθηκε η περίοδος των αρχαίων χρόνων.

Η νέα περίοδος, έπειτα από την περίοδο των αρχαίων χρόνων, είναι οι ρωμαϊκοί χρόνοι. Το 199 π.Χ., οι Ρωμαίοι στρατιώτες, τάχθηκαν ενάντια στον βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο Ε΄. Το 198 π.Χ., ο μακεδονικός στρατός, ηττήθηκε στην Ήπειρο και υποχώρησε προς την Τρίκκη. Το 192 π.Χ., ο Αντίοχος Γ΄ της Συρίας, κατέλαβε τα περισσότερα φρούρια της Θεσσαλίας. Ο Φίλιππος, τώρα, συμμαχεί με τους Ρωμαίους, τους πρώην εχθρούς του, εναντίον του Αντίοχου και όντας σε συνεργασία,

καταφέρνουν να πάρουν πίσω όλα τα φρούρια που είχαν τεθεί υπό κατάληψη. Παρόλα αυτά, οι Ρωμαίοι επιστρέφουν και κατακτούν την Δυτική Θεσσαλία για πολλούς αιώνες, έως το 148 π.Χ. Αναφορικά με τη διοίκηση της περιοχής των Τρικάλων, την περίοδο της Ρωμαιοκρατίας, το 148 π.Χ., αυτή προσαρτήθηκε στη περιοχή της Μακεδονίας, μεταβαλλόμενη σε ρωμαϊκή επαρχία. Περί του 225 π.Χ., η Θεσσαλία, κατέστη ξεχωριστή και ανεξάρτητη επαρχία. Όσον αφορά τη χριστιανική θρησκεία, από τον 1^ο αιώνα μ.Χ., γίνεται η επικρατέστερη. Κύρια γεγονότα και χαρακτηριστικά της περιοχής των Τρικάλων, κατά την περίοδο του Μεσαίωνα, αποτελούν η διάδοση του Χριστιανισμού, η ανάπτυξη του μοναχισμού στα Μετέωρα, η επικράτηση των φεουδαρχών και του φεουδαρχικού συστήματος αναφορικά με την εκμετάλλευση της γης, η εισαγωγή νέων καλλιεργειών, όπως το βαμβάκι, αλλά και η ανάπτυξη του βιοτεχνικού τομέα, με κυριότερη την υφαντουργία. Περί του 527 μ.Χ., η διοίκηση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, πέρασε στον Ιουστινιανό, ο οποίος ήταν αυτός που έθεσε σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα οχύρωσης της αυτοκρατορίας με την κατασκευή νέων φρουρίων, αλλά και με την ανακατασκευή και επιδιόρθωση των παλιών φρουρίων. Ο 4^{ος}, 5^{ος} και 6^{ος} αιώνας, χαρακτηρίζονται από την μεγάλη διάδοση της νέας θρησκείας και από τον κυρίαρχο ρόλο που η Εκκλησία κατείχε στη ζωή των πολιτών. Τον 10^ο και 11^ο αιώνα, παρουσιάζονται οι επιδρομές των Σαρακηνών στα Τρίκαλα, ενώ ταυτοχρόνως, αναπτύχθηκε ο όρος «Βλάχοι», όπου εξέφραζε τη γλωσσική κατάσταση ορισμένων κατοίκων της Θεσσαλίας και της περιοχής της Πίνδου. Το 1348, ο αξιωματούχος Δουσάν Γρηγόριος Πρελιούμπος, εισήλθε στη Θεσσαλία με αλβανικά στρατεύματα και την κατέλαβε. Ο ίδιος, διορίζεται κυβερνήτης της Θεσσαλίας και θέτει ως πρωτεύουσα αυτής, τα Τρίκαλα. Σημαντική είναι η αναφορά στο γεγονός πως όλοι οι ξένοι δυνάστες, αναγκάζονται να στηριχτούν στον ελληνικό πληθυσμό, με αποτέλεσμα να αφομοιώνονται με το ελληνικό στοιχείο και να γίνονται ένα με αυτό. Η εξουσία των Σέρβων, παύει να υφίσταται το 1393, λίγο πριν την εισβολή των Τούρκων στη Θεσσαλία. Έως τις αρχές του 16^{ου} αιώνα, οι Σέρβοι, αποτελούν παρελθόν για τα Τρίκαλα. Το 1393, πραγματώνεται η εισβολή των Τούρκων στην Ανατολική Θεσσαλία, ενώ το 1395, μετακινούνται προς τα δυτικά και καταλαμβάνουν και την πόλη των Τρικάλων. Οι μεγάλες αγροτικές εκτάσεις, πέρασαν πια στην κυριαρχία των Τούρκων και με τον τρόπο αυτό, δημιουργήθηκαν τα πρώτα «τσιφλίκια» στην περιοχή της Θεσσαλίας. Το 1444, πραγματώνεται μια νικηφόρα εξέγερση για τους Θεσσαλούς, με αρχηγό τον δεσπότη Μυστρά Κωνσταντίνο Παλαιολόγο, ενάντια στους Τούρκους. Την άνοιξη

του 1446, ο στρατηγός του Σουλτάνου Β΄, Τουραχάν Βέης, εκστράτευσε με πολυάριθμο στρατό ενάντια στη Θεσσαλία και ο Κωνσταντίνος, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Θεσσαλία. Η οριστική κυριαρχία των Τούρκων, ενάντια στη Θεσσαλία, διήρκησε πάνω από τέσσερις αιώνες.

Επόμενη κυρίαρχη περίοδος για την ιστορία της περιοχής των Τρικάλων, υπήρξε η Οθωμανική περίοδος. Οι Τούρκοι, έκαναν την εμφάνισή τους για πρώτη φορά στην πόλη των Τρικάλων, το 1395. Ωστόσο, εγκαταστάθηκαν οριστικά σε αυτή το 1420 και έμειναν έως και το 1881. Από τα πρώτα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας, στην πόλη των Τρικάλων, υπήρξαν εξεγέρσεις κατά των ξένων δυναστών, οι οποίες ήταν επαναλαμβανόμενες, καθόλη τη διάρκεια της μακραίωνης αυτής σκλαβιάς. Μια από τις σημαντικότερες εξ' αυτών, αποτελεί η εξέγερση του μητροπολίτου Λαρίσης – Τρίκκης Διονυσίου, το 1600. Η πρώτη προσπάθεια εξέγερσης, πραγματοποιήθηκε το 1600 στη Δυτική Θεσσαλία, αλλά απέτυχε και έτσι, οι Τούρκοι, προκειμένου να πάρουν εκδίκηση, σκότωσαν πολλούς χριστιανούς, ανάμεσά τους και αρκετούς κληρικούς. Δεύτερη κυρίαρχη εξέγερση αποτελεί η συμμετοχή των κατοίκων των Τρικάλων, στα Ορλωφικά, το 1770. Οι Θεσσαλοί πλήρωσαν πολύ ακριβά την συμμετοχή τους στην εξέγερση αυτή, καθώς για τον λόγο αυτό, σκοτώθηκαν από τους Τούρκους πολλοί Τρικαλινοί και η πόλη έφτασε σε σημείο να χαρακτηρίζεται ως ερημωμένη. Τέλος, σημαντική ήταν και η επανάσταση του πατέρα Θύμιου στη Βλαχάβα (χωριό των Τρικάλων), το 1808. Ο πατέρας Ευθύμιος Βλαχάβας, έκανε μια προσπάθεια, με σκοπό να ξεσηκώσει το έθνος, στρεφόμενος ακόμη και στους αρματολούς. Ωστόσο, το κίνημα που δημιούργησε, προδόθηκε και ξεκίνησε άγρια μάχη, στην οποία μάλιστα σκοτώθηκαν τα αδέρφια του πατέρα Ευθυμίου. Ο ίδιος, το 1809, παρουσιάζεται στον Αλή Πασά, στα Γιάννενα, όπου και φυλακίζεται, βασανίζεται επί τρεις μήνες και στο τέλος, θανατώνεται.

Στη συνέχεια, έπεται η περίοδος της απελευθέρωσης από τον τουρκικό ζυγό, αλλά και η επανάσταση του 1878. Τον Απρίλιο του 1877, η Ρωσία κήρυξε πόλεμο ενάντια στην Τουρκία. Προηγουμένως, ο Ρώσος πρεσβευτής στην Αθήνα, είχε πληροφορήσει τον Έλληνα πρωθυπουργό Δεληγιώργη, πως η Ρωσία θα ήταν στο πλευρό τους, χωρίς όμως κάποια δέσμευση. Παράλληλα, στα πολιτικά γεγονότα, ο ελληνικός λαός δεν δεχόταν την πολιτική κατευνασμού του Δεληγιώργη, αντιθέτως ήθελαν και αναζητούσαν την δράση. Μέσα σε συνθήκη αναταραχής, ο Κουμουνδούρος, αναλαμβάνει την ευθύνη και δίνει εντολή για αναζωπύρωση όλων των ελληνικών επαναστατικών κινήσεων. Το βράδυ της 4^{ης} προς 5^{ης} Μαρτίου του 1878,

καταλαμβάνεται το Μουζάκι και δίνεται η αφορμή για μια αλληλουχία μαχών μεταξύ των Ελλήνων επαναστατών και των Τούρκων – Τουρκαλβανών. Οι Τούρκοι, παρά τον ισχυρό στρατό που διέθεταν, δεν μπόρεσαν να διώξουν τους Έλληνες επαναστάτες. Έτσι, οι σκληρές μάχες που τόσο οι Θεσσαλοί, όσο και οι υπόλοιποι Έλληνες έδωσαν, αλλά και οι θυσίες που πραγματοποίησαν, λειτούργησαν θετικά στη συνθήκη του Βερολίνου το 1878, ώστε στις 20 Ιουνίου του 1881, να πραγματοποιηθεί η απελευθέρωση της Θεσσαλίας. Στις 4 Σεπτεμβρίου του 1881, ο ελληνικός στρατός, εισήλθε ελευθερωτής στην περιοχή των Τρικάλων, τερματίζοντας έτσι την κατάληψη και την σκλαβιά 500 ετών που προϋπήρχε.

Η τελευταία περίοδος, αφορά την νεότερη ιστορική περίοδο, η οποία χαρακτηρίζεται από ιστορικές και τεχνολογικές αλλαγές, οι οποίες αποτελούν τις απαρχές μια νέας, μεταβατικής περιόδου, αλλά ταυτόχρονα συμβάλλουν και στην διαμόρφωση του τελικού, σημερινού χαρακτήρα της πόλεως. Στις αρχές του 1897, τα ελληνικά στρατεύματα, δέχθηκαν εκ νέου επίθεση από τον τουρκικό στρατό και η Τουρκία κήρυξε πόλεμο. Η μη κατάλληλη οργάνωση των ελληνικών στρατευμάτων, οδήγησε ολόκληρη τη Θεσσαλία, πλην της περιοχής της Πίνδου, να υποταχθεί, ξανά, για ένα χρονικό διάστημα, στην Τουρκία. Βασικό σημείο ανάκαμψης της κρίσης αυτής, αποτέλεσε η υπογραφή της συνθήκης ειρήνης της Κωνσταντινούπολης, τον Νοέμβριο του 1897, σύμφωνα με την οποία αφενός, η Ελλάδα επανακτούσε τη Θεσσαλία, αφετέρου, όμως, η γραμμή των συνόρων βελτιωνόταν υπέρ της Τουρκίας. Μεγάλο μέρος της νεότερης ιστορίας, αποτελεί ο Μακεδονικός Αγώνας κατά την περίοδο 1904 – 1908. Τα Τρίκαλα αποτέλεσαν ορμητήριο για τους ελεύθερους Έλληνες που αγωνίζονταν στον Μακεδονικό Αγώνα. Σημαντική ήταν η συμβολή του Τρικαλινού θεοτοκικού βουλευτή, Ιωάννου Κουταντζόγλου, ο οποίος πήγε στην Μακεδονία και μοίρασε χρήματα σε όσους Μακεδόνες είχαν πληγεί από την κυριαρχία των Βουλγάρων. Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως αρκετοί Μακεδονομάχοι, προέρχονταν από την περιοχή των Τρικάλων, όπως ο Γεώργιος Κονδύλης, οι αδερφοί Βλαχάβα, καθώς και ο Σωτήρης Νημάς. Από την νεότερη ιστορία δεν θα μπορούσε να λείπει σαφώς, έστω μια απλή αναφορά αφενός στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο (1914 – 1918), κατά τον οποίο στρατεύματα από την περιοχή των Τρικάλων, έλαβαν μέρος στη διάσπαση του Μακεδονικού μετώπου και αφετέρου στον Β' Παγκόσμιο πόλεμο (1939 – 1945), κατά τον οποίο στρατεύματα της πόλης των Τρικάλων, αμύνθηκαν κατά των Ιταλικών δυνάμεων στα βουνά της Πίνδου, ανατρέποντας έτσι, το πλάνο των Ιταλών και μεταβάλλοντας την πορεία του πολέμου. Γνωστοί Τρικαλινοί

αξιωματικοί αποτέλεσαν ο Γεώργιος Κονδύλης, ο Νικόλαος Πλαστήρας, καθώς και ο Στέφανος Σαράφης. (Φάββας, 2013)

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Με την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα, το 1881, το οικονομικό ζήτημα μετατράπηκε σε ζήτημα μείζονος σημασίας. Με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη των «Νέων Χωρών», ιδρύεται η Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας, το 1882, με κύριο μέτοχο τον Α. Συγγρό. Υποκαταστήματα αυτής, λειτούργησαν στην Θεσσαλία, την Αθήνα και την Άρτα. Το 1899, η Ηπειροθεσσαλική Τράπεζα, εξαγοράζεται από την Εθνική Τράπεζα Ελλάδος. Η οικονομία της περιοχής της Θεσσαλίας, αναδεικνύει το δικό της οργανωτικό μηχανισμό, λόγω αφενός των διεθνοπολιτικών και εθνικών εξελίξεων, αλλά και αφετέρου, λόγω των κοινωνικών συγκρούσεων που προϋπήρχαν στα πλαίσια του ελληνικού κράτους. Ο κρατικός αυτός, οργανωτικός μηχανισμός, μεταβάλλεται εξαιτίας, τόσο του πολέμου και της κατοχής της περιόδου 1897 – 1898, όσο και του αγροτικού ζητήματος του 1910. Πρόβλημα για την ανάπτυξη της θεσσαλικής οικονομίας, αποτελούσε η άνιση εξέλιξη των οικονομικών μεγεθών ανάμεσα σε Ανατολική και Δυτική Θεσσαλία. Ως αποτέλεσμα, οι δυτικές περιοχές, στις οποίες ανήκαν και τα Τρίκαλα, υστερούν αναπτυξιακά, σε σχέση με τις ανατολικές θεσσαλικές περιοχές.

Η πόλη των Τρικάλων, χαρακτηρίζεται ως αγροτική περιοχή, χωρίς καμία βιοτεχνική δραστηριότητα έως και την απελευθέρωσή της από τους Τούρκους κατακτητές. Κατά την οθωμανική περίοδο, λειτουργούσαν κάποιες βιοτεχνίες, όπως κεραμοποιεία, νερόμυλοι, βυρσοδεψεία και υφαντήρια, τα οποία όμως, βρίσκονταν σε πρώιμο στάδιο. Με την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στον ελλαδικό χώρο, οι Έλληνες ήταν ενθουσιασμένοι, καθώς είχαν υψηλές προσδοκίες από την περιοχή αυτή και τον πλούτο που πίστευαν πως κατείχε. Από την ίδια διάθεση, διακατέχονταν και οι Θεσσαλοί καλλιεργητές, οι οποίοι πίστευαν πως η γη θα περνούσε στη δική τους ιδιοκτησία. Όμως, τα τσιφλίκια, αγοράστηκαν από πλούσιους Έλληνες και οι κολίγοι παρέμειναν υποτελείς. (Κλιάφα, 2010)

Με βάση τα λεγόμενα του Ευάγγελου Πρόντζα, η περίοδος 1881 – 1885, χαρακτηρίζεται από τις περιορισμένες συναλλαγές, την νομισματική αρρυθμία, την αποδυνάμωση της περιοχής σε εργατικά χέρια με την αποχώρηση υπηκόων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, την φυγή κεφαλαίων, η οποία συγκεντρώνονταν σε χέρια μεγάλων Τούρκων γαιοκτημόνων, τις άσχημες σοδιές της αγροτικής

παραγωγής, καθώς και συναλλακτικές δυσχέρειες, που προκαλεί η αναγκαία εισαγωγή της ελληνικής νομοθεσίας στις προσαρτημένες περιοχές. (Πρόντζας, 1992)

Σύμφωνα με την εφημερίδα «Φάρος του Ολύμπου», η εφαρμογή των νόμων αναφορικά με την οικονομία του κράτους σε συνάρτηση με τα επαγγέλματα των κατοίκων, προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση. Πιο συγκεκριμένα, πολλοί Τρικαλινοί πολίτες φορολογήθηκαν με δεκαπλάσιο φόρο από αυτόν που τους αναλογούσε και από αυτόν που πλήρωναν επί Τουρκοκρατίας, διότι όταν αυτοί κλήθηκαν να δηλώσουν το επάγγελμά τους, αντί για επιτηδευματίες και τεχνίτες, δήλωσαν βιομήχανοι. (Φάρος του Ολύμπου, 1884)

Μεγάλο πρόβλημα που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι Τρικαλινοί πολίτες, ήταν το νομισματικό σύστημα. Στην περιοχή των Τρικάλων, κυκλοφορούσαν και ήταν διατεθειμένα στην αγορά, δύο νομίσματα, από την μία οθωμανικά και από την άλλη τα επίσημα νομίσματα, που κυκλοφορούσαν από την Εθνική Τράπεζα Ελλάδος. Μεγαλύτερη αναστάτωση στις εμπορικές συναλλαγές, επέφερε και η κυκλοφορία νομισμάτων της Ηπειροθεσσαλικής Τράπεζας. (Κλιάφα, 2010)

Το 1880, ιδρύθηκε στα Τρίκαλα, μια βιοτεχνία ορειχαλουργίας και στατηροποιίας, στην οποία οι αδελφοί Κίτσιου, κατασκεύαζαν καμπάνες, μανουάλια και γενικότερα εκκλησιαστικά είδη και αντικείμενα. (Εφημερίδα «Αναγέννηση», 1909)

Το 1886, εγκαταστάθηκαν στην πόλη των Τρικάλων, εκατό περίπου οικογένειες υλοτόμων από την Καστοριά, οι οποίες συνέβαλαν στην ανάπτυξη του εμπορίου ξυλείας, αλλά και στην ενασχόληση με την τέχνη της κατασκευής ξύλινων αντικειμένων οικιακής χρήσης. Την ίδια περίοδο, εγκαταστάθηκαν στην περιοχή των Τρικάλων και αρκετοί κεραμοποιοί, οι οποίοι συνέβαλαν, σε συνεργασία με τους ντόπιους «κεραμάδες», στην κατασκευή χειροποίητων τούβλων και κεραμιδιών.

Η Ηπειροθεσσαλική Τράπεζα, που αναφέρθηκε παραπάνω, δάνειζε με ετήσιο επιτόκιο 8%, σε όσους κατοίκους ήθελαν να πάρουν δάνειο και τοποθετούσαν κάτι ως ενέχυρο. Η Τράπεζα διέθετε και υποκατάστημα στην πόλη των Τρικάλων, του οποίου την λειτουργία, είχε αναλάβει ο Ανδρέας Βαμβακάς. Σύμφωνα με την εφημερίδα «Οι Εργάται», η Τράπεζα, χορηγούσε πολλά δάνεια στον αγροτικό πληθυσμό και στους αγρότες της Θεσσαλικής περιοχής, οι οποίοι ήθελαν να αγοράσουν κτήματα, με αποτέλεσμα κατά το δεύτερο εξάμηνο της λειτουργίας της να έχει κέρδη έως και 25.000, περίπου, δραχμές. (Εφημερίδα «Οι Εργάται», 1885)

Αποδεικτικά στοιχεία της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής, αποτελούσε η ίδρυση κάποιων εμπορικών καταστημάτων. Για παράδειγμα το κατάστημα του

Ιωάννη Μαλικιώση που ιδρύθηκε το 1882 και του Αναγνωστιάδη, το 1881, τα οποία πουλούσαν κοσμήματα, ενδύματα, υαλικά, ακόμη και είδη κυνηγιού, μπογιές και πινέλα ζωγραφικής. Λόγω της καλλιέργειας καπνών από τους Θεσσαλούς, ήδη από την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ιδρύθηκε το 1883, το δημόσιο Καπνοκοπήριο, στο οποίο γινόταν σε πρώτο στάδιο, η επεξεργασία του καπνού και σε δεύτερη στάδιο, η παραγωγή των τσιγάρων. Σημαντική εξέλιξη για την οικονομική κατάσταση της περιοχής, αποτελεί η ετήσια, υποχρεωτική με βασιλικό διάταγμα, διοργάνωση εμποροπανηγυρις, διάρκειας μιας εβδομάδας.

Από τα προαναφερθέντα, γίνεται φανερό, πως η ίδρυση των βιοτεχνικών μονάδων, φάνηκε πολύ χρήσιμη στην ανάπτυξη της τοπικής αγοράς, ειδικά και της οικονομίας γενικότερα. Η κατάσταση, σύντομα αλλάζει σε δραματική, εξαιτίας αφενός, του ατυχούς πολέμου του 1897 και αφετέρου, της εμφάνισης του περονόσπορου, ο οποίος στάθηκε ικανός, να καταστρέψει τα θεσσαλικά αμπέλια. Σοβαρές ήταν οι συνέπειες του πολέμου και στο πεδίο των σιτηρών, οι τιμές των οποίων έπεσαν σε ακόμα χαμηλότερα επίπεδα, ύστερα από πλημμύρες και θεομηνίες που ξέσπασαν στην περιοχή. Οι συνέπειες όλων αυτών των προβλημάτων, οδήγησαν σε ανάγκη άμεσης επίλυσής τους. Για το λόγο αυτό, το 1900, ιδρύθηκε ο Εμπορικός Σύλλογος στα Τρίκαλα, έχοντας ως στόχο αφενός, την προάσπιση των συμφερόντων των τοπικών εμπόρων και αφετέρου, την επίλυση των προβλημάτων που παρουσιάστηκαν στα πλαίσια της τοπικής κοινωνίας. Η εικόνα της πόλης, άλλαξε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, κατά τον οποίο άρχισε και πάλι μια περίοδος ανάκαμψης για την περιοχή. Σημαντικό ρόλο στην ανάκαμψη αυτή, διαδραμάτισαν η συγκοινωνιακή σύνδεση της πόλης των Τρικάλων μέσω άμαξας, με την πόλη της Λάρισας. Εξαιρετικά ωφέλιμη, παρουσιάστηκε και η ανάπτυξη του τοπικού Τύπου, με τοπικές εφημερίδες όπως η «Αναγέννησις», το 1893, αλλά και το «Θάρρος», το 1908, στα οποία αναφέρονταν τα τοπικά νέα της περιοχής σε καθημερινή βάση. (Κλιάφα, 2010)

Συμπεραίνοντας, οι επαγγελματικές ασχολίες των Τρικαλινών, έδωσαν μεγάλη ώθηση στην οικονομική ζωή του τόπου, στηρίζοντας και αναπτύσσοντας την επιχειρηματικότητα. Συνέβαλαν καθοριστικά, στην αντιμετώπιση προβλημάτων που ενυπήρχαν, καθώς και είχαν ως απώτερο στόχο τους την τοπική ευημερία.

Η ανάπτυξη της πόλης, τόσο σε οικονομικό επίπεδο, όσο και σε γενικό πλαίσιο, έπαψε να υφίσταται, όταν ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και αργότερα, με την μικρασιατική καταστροφή.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Με καθυστέρηση μισού σχεδόν αιώνα, η περιοχή της Θεσσαλίας, όπως και ο νομός των Τρικάλων, προσπαθεί, μετά την ενσωμάτωσή της στον εθνικό κορμό του ελλαδικού κράτους, να προλάβει τις εξελίξεις και να συμβαδίσει με τους ρυθμούς των κοινωνικών και πολιτιστικών αλλαγών, που λάμβαναν μέρος στο υπόλοιπο ελληνικό κράτος.

Μέσα σε αυτή την πρωτόγνωρη για την εποχή, συνθήκη, αποπειρώνται και τα Τρίκαλα να εξέλθουν από το τέλμα της Οθωμανικής κυριαρχίας, στο οποίο ήταν υπόδουλοι και να ενταχθούν σε μια νέα κοινωνική, αλλά και πολιτιστική πραγματικότητα. Ένα πρώτο γεγονός, που υποδεικνύει την προσπάθεια αυτή για κοινωνική προσαρμογή, συνιστά η πληθυσμιακή εξέλιξη του νομού των Τρικάλων. Η μεγαλύτερη αύξηση του πληθυσμού παρατηρήθηκε το 1896, τόσο σε επίπεδο νομού, όσο και σε επίπεδο δήμου, ενώ το 1907 παρατηρήθηκε πτώση, η οποία και παρέμεινε σταθερή έως και την περίοδο του 1920. Η πτώση αυτή είναι δικαιολογημένη, λόγω μιας σειράς γεγονότων, όπως ο πόλεμος του 1897, όπου η θνησιμότητα ήταν σημαντική, οι δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης και οι ποικίλες ασθένειες, οι οποίες είχαν κάνει την εμφάνισή τους, καθώς και η μεγάλη εκροή πληθυσμού λόγω του μεταναστευτικού ρεύματος. Αιτία της στασιμότητας αυτής, επιπλέον, αποτελεί και η επιδημία της ισπανικής γρίπης, η οποία εμφανίστηκε το φθινόπωρο του 1918 και επέφερε ένα τραγικό αριθμό ανθρώπινων απωλειών.

Η πόλη των Τρικάλων, χαρακτηριζόταν ως μια πολυπολιτισμική κοινωνία, καθώς σε αυτήν, κατοικούσαν πληθώρα πολιτισμικών ομάδων, όπως Βλάχοι, Καραγκούνηδες, Σαρακατσάνοι, Οθωμανοί, Εβραίοι, μερικοί Αλβανοί, καθώς και λιγότεροι Τσιγγάνοι. Όλες οι διαφορετικές αυτές πολιτισμικές ομάδες, κατοικούσαν σε ξεχωριστούς συνοικισμούς, διατηρώντας ο κάθε ένας από αυτούς, τα ήθη, τα έθιμά του και τις ξεχωριστές παραδόσεις του. Οι σχέσεις που είχαν αναπτύξει μεταξύ τους, ήταν σε γενικές γραμμές ομαλές, χωρίς την ύπαρξη ιδιαίτερων συγκρούσεων και διαμαχών. Το στοιχείο, όπου πάντοτε υπερέτερουσε αριθμητικά, ήταν το ελληνικό, με το τουρκικό και το εβραϊκό να ακολουθούν. Επικρατέστερη ήταν η ελληνική γλώσσα, ενώ όσον αφορά τη θρησκεία, επικρατούσε η Ορθόδοξη Χριστιανική.

Αναφορικά με την κοινωνική διαστρωμάτωση των κατοίκων των Τρικάλων, αυτή είναι αντίστοιχη με τις κύριες παραγωγικές δραστηριότητες της εποχής και ανάλογη

του βαθμού εκμετάλλευσης των διαθέσιμων πρώτων υλών και πηγών. Η κύρια ασχολία των Τρικαλινών πολιτών ήταν η γεωργία, καθόλη τη διάρκεια της μελετώμενης περιόδου. Η ενασχόληση αυτή, δικαιολογείται αρχικά, από την χωρική σύνθεση της περιοχής. Η γεωργοκτηνοτροφική δραστηριότητα στην περιοχή των Τρικάλων, αλλά και ευρύτερα στη Θεσσαλία, συνέχισε να διατηρεί τα ηνία, ακόμα και έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η εκπροσώπηση του δευτερογενούς τομέα, ήταν δυναμική. Λόγω του ότι υπήρχε έλλειψη της βιοτεχνίας, παρουσίαζε δυναμική παρουσία στον τομέα της βιοτεχνίας. Η άνοδος των αστικών κοινωνικο – επαγγελματικών κατηγοριών, γίνεται ορατή, κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Την άνοδο αυτή, δικαιολογούν μια σειρά γεγονότων, όπως η δημιουργία κατάλληλων υποδομών, η οργάνωση του δημόσιου τομέα και η επίλυση, ως ένα βαθμό, της γραφειοκρατίας, η γενικότερη προσπάθεια εκσυγχρονισμού της κοινωνίας, καθώς και η εξάπλωση της εκπαίδευσης, η οποία οδηγούσε στην αύξηση των πτυχιούχων. Έτσι, η άνοδος των αστικών επαγγελματιών, γίνεται άμεσα αντιληπτή, με τον αγροτικό τομέα να αρχίζει να εκλείπει. Περίπου το 1920, η αστική τάξη, εδραιώνει την παρουσία της στην οικονομική και πολιτική ζωή του τόπου. Η άνοδος της αστικής τάξης, τροποποίησε τις κοινωνικές συμπεριφορές, αλλά και δρομολόγησε πολιτιστικές εξελίξεις. Μια ραγδαία αλλαγή, αποτελεί η ανοικοδόμηση νεοκλασικών κτιρίων, τα οποία ανεγέρθηκαν, αντικαθιστώντας την ανατολίτικη αισθητική του γραφικού τόπου που προϋπήρχε. Γύρω στο 1895, η πλατεία του Ρήγα Φεραίου, χαρακτηριζόταν ως μια από τις ομορφότερες της περιοχής, αφού περιβάλλονταν από τα μεγαλοπρεπή νεοκλασικά της πόλης, όπως το αρχοντικό Χατζηγάκη και το αρχοντικό Αβέρωφ.

Παράλληλα, υιοθετήθηκαν και διαφορετικές συνήθειες, με επιρροή από τον δυτικό κόσμο, στο ντύσιμο, στη διασκέδαση, αλλά και στη γενικότερη κοινωνική συμπεριφορά. Έτσι, όπως αναφέρεται στην τοπική εφημερίδα «Αναγέννησις», η παραδοσιακή ενδυμασία, αντικαταστάθηκε από την ευρωπαϊκή, ενώ παράλληλα γινόντουσαν προσπάθειες αποβολής των παρελθοντικών συνηθειών, αφού ο ευρωπαϊκός αέρας «απαιτούσε» μια διαφορετική μορφή ζωής και καθημερινότητας. (Εφημερίδα «Αναγέννηση», 1909)

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της νέας αυτής πολυπολιτισμικής κοινωνίας, ήταν η τέχνη της μουσικής, η οποία διέφερε ανά πολιτισμική ομάδα. Ενδιαφέρον προκαλεί, η ύπαρξη σχολής, στην οποία οι πολίτες μπορούσαν να πηγαίνουν και να

παρακολουθούν μαθήματα, με σκοπό να διδαχθούν κλαρίνο, έχοντας ως δάσκαλό τους τον σπουδαίο Γεώργιο Αρίφη. Αρνητική εντύπωση για τους μουσικούς και τους οργανοπαίχτες σχημάτιζε ο τοπικός τύπος, ο οποίος απέφευγε την αναφορά σε οποιοδήποτε μουσικό στοιχείο ή και γεγονός. Οι μουσικοί και οι οργανοπαίχτες περιορίζονταν σε εμφανίσεις στα καφέ σαντάν εκείνης της εποχής.

Μετά την απελευθέρωση της πόλης και ύστερα από τον ερχομό και την εγκατάσταση στην πόλη πολιτών, τόσο από τη νότια Ελλάδα, όσο και από την Ήπειρο, η καλλιτεχνική κοινωνία αναπτύχθηκε και έδρασε ευεργετικά για την ανάπτυξη της μουσικής παιδείας των Τρικαλινών. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός, πως οι πλούσιες Τρικαλινές οικογένειες, προσλάμβαναν στα σπίτια τους μουσικοδασκάλους, προκειμένου να διδάσκονται τα παιδιά τους την τέχνη της μουσικής, καθώς επίσης και το γεγονός πως πολλά κορίτσια, ήδη από το 1900, φοιτούσαν σε ωδεία της πόλης. Και αυτή σαφώς, ήταν μια δραστηριότητα των πλουσίων Τρικαλινών οικογενειών της περιόδου αυτής.

Περί τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ο βιομήχανος, δημοτικός σύμβουλος, Γεώργιος Αγαθοκλής, έκανε πρόταση στο δημοτικό συμβούλιο προκειμένου να οργανωθεί και να δημιουργηθεί μιας μπάντα, η οποία αφενός, θα ψυχαγωγεί την κοινωνία και τους πολίτες αυτής, αφετέρου, θα καλλιεργεί μουσικά το πλήθος. Η πρόταση αυτή έγινε, χωρίς διαφωνίες, δεκτή και σε συνεργασία με την «Φιλαρμονική Εταιρεία», δημιουργήθηκε ορχήστρα – μπάντα.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί, πως όλες οι ορχήστρες της εποχής αυτής, δεν διέθεταν μουσικούς με θεωρητικές γνώσεις ή με διακεκριμένες σπουδές σε ωδεία. Αντιθέτως, η πλειονότητα αυτών, ήταν αυτοδημιούργητοι και η γνώση, σε μερικές περιπτώσεις, μεταλαμπαδεύονταν από γενιά σε γενιά. Αναφορικά με τις κομπανίες, αυτές αποτελούνταν από μέλη μιας οικογένειας ή από στενούς φίλους. (Κλιάφα, 2007)

Σύμφωνα με καταγραφές στην εφημερίδα της εποχής «Αναγέννησις», σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η δημιουργία, το 1933, ενός σωματείου «Ένωσις Φιλομούσων και Εκδρομέων», το οποίο είχε ως στόχο του, την εκμάθηση μουσικών οργάνων σε άπορα παιδιά. (Εφημερίδα «Αναγέννηση», 1909)

Όσον αφορά τη διασκέδαση, ενισχύοντας τα προαναφερθέντα, εμφανίστηκαν και τα καφενεία, τα οποία βρίσκονταν στις όχθες του ποταμού Ληθαίου και στις πλατείες του νομού των Τρικάλων. Παραδοσιακά στέκια, αποτελούσαν τα χάνια της πόλης, τα λουτρά, αλλά και τα καπηλειά, ενώ μετά την απελευθέρωση της πόλεως,

υιοθετήθηκαν τα καφέ, τα ζυθοπωλεία και οι χαρτοπαικτικές λέσχες. Ειδικά, η χαρτοπαιξία εξελίχθηκε σε «πληγή ειδεχθή, γάγγραινα κοινωνική», όπως αναφέρονταν στην τοπική εφημερίδα της εποχής «Αναγέννησις». (Εφημερίδα «Αναγέννηση», 1909)

Τις παραπάνω δραστηριότητες, έρχεται να συμπληρώσει η τέχνη του βωβού κινηματογράφου. Στο πιο περίφημο καφενείο της περιόδου αυτής, διοργανώνονταν πολύ συχνά θεατρικές παραστάσεις, ομιλίες και διαλέξεις, ακόμη και χοροί τοπικών συλλόγων. Το καφενείο αυτό, όπως και τα υπόλοιπα της περιοχής, αποτελούσε πολιτιστικό και πνευματικό κέντρο για την εποχή εκείνη, αλλά λειτουργούσε επιπροσθέτως και ως χώρος συνάθροισης των ανθρώπων της πόλης. Επιπλέον, ιδιαίτερα αγαπητό στο κοινό, ήταν το θέατρο σκιών, παραστάσεις του οποίου δίνονταν είτε στα καφενεία της πόλεως, είτε στην κεντρική πλατεία από γνωστούς караγκιοζοπαίχτες. Σημαντική είναι και η συμβολή του σχολικού θεάτρου, το οποίο με ερασιτεχνικές παραστάσεις, ενίσχυε σημαντικά τις εκδηλώσεις εορτασμού των εθνικών εορτών. Ο θεσμός του σχολικού θεάτρου, συμμετείχε και σε εκδηλώσεις φιλανθρωπικού χαρακτήρα.

Κυρίαρχο ρόλο στην κοινωνία της πόλης των Τρικάλων, διαδραμάτιζε ο τοπικός τύπος, με την έκδοση κυρίως, εφημερίδων. Ο τύπος της εποχής, αποτελούσε μέσο έκφρασης, πνευματικής καλλιέργειας, αλλά και ενημέρωσης των πολιτών. Υλικό μιας τοπικής εφημερίδας, αποτελούσαν οι ειδήσεις, τα κοινωνικά σχόλια, οι δικαστικές αποφάσεις, οι πλειστηριασμοί, οι οικονομικές ανακοινώσεις, καθώς και τα πολιτιστικά δρώμενα. Οι κυριότερες εφημερίδες που κυκλοφόρησαν στην πόλη των Τρικάλων, ήταν μεταξύ άλλων ο «Φάρος του Ολύμπου» (1881), οι «Εργάται» (1883), η «Φωνή των Τρικάλων» (1884), η «Αναγέννησις» (1893) και το «Θάρρος» (1908). Την εποχή εκείνη, εκδόθηκαν και περιοδικά θρησκευτικού χαρακτήρα, όπως το «Άρδην» (1886), αλλά και λογοτεχνικού περιεχομένου, όπως τα «Μετέωρα» (1907). Στην πνευματική καλλιέργεια των Τρικαλινών πολιτών, συνέβαλε και η ύπαρξη βιβλιοπωλείων της περιοχής. Την περίοδο του 1883, υπήρχαν δύο βιβλιοπωλεία στην περιοχή των Τρικάλων. Αυτά ήταν ο «Φοίνιξ» και τα «Τρίκαλα», ενώ το 1900, λειτούργησε και το βιβλιοπωλείο «Πανουργιά».

ΙΔΡΥΣΗ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΚΤΙΡΙΑ

Ο θεσμός του σχολείου, αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους για τη ζωή των ανθρώπων, καθώς τον συνοδεύει από την παιδική του ηλικία, από τα πρώτα χρόνια της ζωής του και για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Μέσω του σχολείου, ο άνθρωπος μαθαίνει να είναι κοινωνικό ον, να συναναστρέφεται και να επικοινωνεί με τους γύρω του, αντιλαμβάνεται τις υποχρεώσεις, αλλά και διεκδικεί τα δικαιώματά του, καθώς και αποκτά τόσο γνώσεις σε θεωρητικό πλαίσιο, όσο και σε πρακτικό μέσω εμπειριών. Ο άνθρωπος, αποκτά και αναπτύσσει τις αξίες του, τις στάσεις, αλλά και τις συμπεριφορές του, εφόδια που τον βοηθούν να εξελίξει και να αναπλάσει την προσωπικότητά του. Έτσι, η σχολική μονάδα λειτουργεί τόσο σαν κοινωνικός χώρος για τους ανθρώπους, όσο και σαν χώρος μάθησης και δράσης. Το κάθε σχολείο είναι συνυφασμένο με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής στην οποία βρίσκεται, καθώς και με την ιστορία και το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο της περιοχής αυτής.

Μετά την απελευθέρωση της περιοχής των Τρικάλων από τους Τούρκους, ο Βασιλικός Επίτροπος της Ελληνικής Κυβερνήσεως, ζητά από τους Επισκόπους Τρίκκης, Σταγών και Γαρδικίου, να τον πληροφορήσουν αναφορικά με την κατάσταση που επικρατούσε στην εκπαιδευτική ζωή της πόλεως, για τα κληροδοτήματα, αλλά και τις σχετικές χορηγίες. Με αφορμή τη διαταγή αυτή και ο Τούρκος Δήμαρχος των Τρικάλων, Καδρή Μεχμέτ Βέης, ζήτησε από τον Επίσκοπο των Τρικάλων, να τον ενημερώσει σχετικά με τα εκπαιδευτήρια της περιοχής. Στις 15 – 2 – 1882, ο Επίσκοπος Τρίκκης Μελέτιος Γ', απάντησε στον Βασιλικό Επίτροπο, πως τα σχολεία των Τρικάλων, δέχονταν ετήσια χρήματα από τον Δωρόθεο τον Σχολάρχη, από τον Γεώργιο Αλιούρτο, από την Αδελφότητα των Φώτων, καθώς και από τις Εκκλησίες του νομού των Τρικάλων. Στην επιστολή αυτή του, αναφέρει πως σχετικά με τα σχολεία των χωριών της περιοχής των Τρικάλων, αυτά διατηρούνταν αφενός με τη χορήγηση χρημάτων από εύπορους κατοίκους του χωριού, αλλά και από την τοπική Εκκλησία. Με παρόμοια επιστολή, απάντησε και προς τον Τούρκο Δήμαρχο των Τρικάλων.

Η εκπαίδευση στη Θεσσαλία γενικά και ειδικότερα στη Δυτική Θεσσαλία, δεν ήταν καλή. Ανακούφιση, παρόλα αυτά, αποτελούσε το γεγονός πως στην ίδια κατάσταση βρισκόταν ο τομέας της εκπαίδευσης και στην υπόλοιπη Ελλάδα, η οποία είχε απελευθερωθεί δεκαετίες νωρίτερα συγκριτικά με την νεοεισερχόμενη στο ελληνικό

κράτος Θεσσαλία. (Νημάς, 1995)

Σύμφωνα με τον Νικόλαο Σπαθή, έκτακτο επιθεωρητή του νομού Τρικάλων, λειτουργούσαν στην περιοχή πενήντα επτά σχολεία, από τα οποία τα επτά μόνο ήταν σε καλά δομημένη κτιριακή κατάσταση, τα δεκαέξι από αυτά ήταν σε μια ανεκτική κατάσταση και όλα τα υπόλοιπα σχολεία, ήταν είτε ακατάλληλα, είτε ανύπαρκτα. Φλέγον ζήτημα αποτελούσε και το διδακτικό προσωπικό, το οποίο ήταν ελλιπές. Οι εκπαιδευτικοί, σε γενικές γραμμές, δεν είχαν όρεξη για δουλειά, λόγω του κακού μισθού που λάμβαναν. Μεγαλύτερο δε ήταν το πρόβλημα, σε χωριά ή σε νησιωτικές περιοχές. Αναφορικά με τους μαθητές και τις μαθήτριες των σχολείων, εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως αυτοί / αυτές φοιτούσαν στο σχολείο μόνο τους έξι μήνες του χρόνου, μιας και κατά τη διάρκεια του υπόλοιπου χρόνου, ήταν απασχολημένοι από τους γονείς τους και την οικογένειά τους σε γεωργικές ασχολίες. (Κλιάφα, 2016)

Όσον αφορά τα σχολεία, μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας, ιδρύθηκαν αρκετά Δημοτικά σχολεία στην περιοχή των Τρικάλων. Η πλειοψηφία αυτών, στεγαζόνταν είτε σε δημόσια κτίρια, είτε σε μισθωμένα οικήματα, είτε σε Ιερούς Ναούς. Αναφορικά με τους Ιερούς Ναούς, η διδασκαλία, γίνονταν ή στον εσωτερικό προθάλαμο της Εκκλησίας, ή στο προαύλιο αυτής όταν οι καιρικές συνθήκες το επέτρεπαν. Τα σχολικά κτίρια που κατασκευάστηκαν ήταν χτισμένα μερικά με λίθους και ασβέστη και άλλα με πέτρα και λάσπη. Η κατασκευή γινόταν βάσει σχεδίων του Υπουργείου Παιδείας και προϋπέθετε ότι τα σχολικά κτίρια θα ήταν μονώροφα. Στην πλειοψηφία τους, διέθεταν μια ή δύο διδακτικές αίθουσες, ένα γραφείο για το εκπαιδευτικό προσωπικό και έναν διάδρομο. Λίγες ήταν οι σχολικές μονάδες, οι οποίες διέθεταν και επιπρόσθετο χώρο για αποθήκευση και οργάνωση. (Τάσιος, 2010)

Την μελετώμενη περίοδο τα σχολικά κτίρια που χτίστηκαν ήταν πολλά. Ωστόσο μόλις τα έντεκα από αυτά, ήταν σε καλή κατάσταση, τα οποία και βρίσκονταν στα πεδινά του νομού των Τρικάλων. Η κατάσταση στα ορεινά ήταν δυσμενής, καθώς μόλις έντεκα σχολεία αντιστοιχούσαν στο σύνολο του πληθυσμού των χωριών και των κατοίκων αυτού.

Το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, ιδρύθηκε το έτος 1882, αποτελώντας την πρώτη σχολική μονάδα του νομού. Έως και το έτος 1876 το σχολείο, στεγαζόταν σε ένα παλιό οίκημα κοντά στο ναό του Αγίου Στεφάνου, όπου την περίοδο εκείνη αποτελούσε την Μητρόπολη της πόλεως. Από το 1882, όπου χτίστηκε το σχολείο, έως και το 1923, όπου είναι η ημερομηνία της μελέτης αυτής, ο μέσος όρος του αριθμού των παιδιών που φοιτούσαν στο σχολείο, κυμαίνονταν από 220 – 240. Το 2^ο Δημοτικό

Σχολείο Τρικάλων, ιδρύθηκε το έτος 1894 και στεγάστηκε σε μισθωμένο κτίριο. Το σχολικό κτίριο, είχε διαστάσεις διακοσίων τριάντα οκτώ (238) τετραγωνικών μέτρων, καθώς επίσης, ήταν λιθόκτιστο. Αναφορικά με την μαθητική κίνηση, κατά τα σχολικά έτη από το 1899 έως και το 1922, ο μαθητικός πληθυσμός κυμαίνονταν από 110 μαθητές, φτάνοντας τους 370, κατά το σχολικό έτος 1921 – 1922. Το 3^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, ιδρύθηκε το 1892 και ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός πως έως και την περίοδο 1900 – 1922, λειτούργησε ως τριτάξιο. Ως σχολικό κτίριο, χρησιμοποιήθηκε ένα παλαιό φυλάκιο των τουρκικών αρχών, το οποίο και παραχωρήθηκε με ενοίκιο για τη στέγαση αυτού. Αναφορικά με το 4^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, ιδρύθηκε το 1874, ενώ τέθηκε σε λειτουργία το 1887, χρησιμοποιούμενο ως Ελληνικό Σχολείο και ως Δημοτικό Σχολείο Αρρένων. Το 5^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, ιδρύθηκε το 1890 και αποτελούσε το Β' Δημοτικό Σχολείο Θηλέων του Δήμου Τρικκαίων. Το 7^ο Δημοτικό Σχολείο, είναι γνωστό ως Σχολείο Αγίας Μονής, λόγω της συνοικίας στην οποία βρίσκονταν. Το σχολείο κατά το έτος 1895, λειτούργησε στο νάρθηκα της Εκκλησίας του συνοικισμού, έχοντας ως δάσκαλο τον γέροντα Ιωάννη Γρίβα. Το 1898, ενοικιάστηκε ένας ειδικός χώρος όπου και στεγάστηκε η σχολική μονάδα, ενώ παράλληλα, διορίστηκαν και δύο δάσκαλοι. Το 1900, έγινε η οριστική ανέγερση του σχολικού κτιρίου, στον ίδιο χώρο όπου βρίσκεται ακόμη και σήμερα. Το 1901, το σχολικό κτίριο, μετατράπηκε από διτάξιο σε τριτάξιο και ήδη από τις αρχές του 1902, ανεγέρθηκαν άλλες δύο επιπρόσθετες αίθουσες. Το 8^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, ιδρύθηκε το 1890, με την αναγραφή «Δημοτικό Σχολείο Κουτσομυλίων». Λειτούργησε με δύο τάξεις αρρένων και μια τάξη θηλέων, ενώ η μαθητική του κινητικότητα, κυμαινόταν από 70 έως και 120 μαθητές και μαθήτριες. Το 13^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, το οποίο ιδρύθηκε το 1882 στο Ριζαριό. Έως και το έτος 1906, λειτουργούσε ως μονοτάξιο σε διάφορα οικήματα και ιδιωτικούς χώρους με μίσθωση. Το 1907, υλοποιήθηκε η ανέγερση του σχολικού κτιρίου στην πλατεία του οικισμού του Ριζαριού, στο οποίο φοιτούσαν σύνολο 38 μαθητές. Το 14^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, ιδρύθηκε το 1899, ενώ το πρώτο διδακτήριο χτίστηκε το έτος 1920, με πρωτοβουλία του Ευάγγελου Ζάππα. Το 19^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, ιδρύθηκε το 1882, στον οικισμό Αγίων Αποστόλων, όπου λειτουργούσε στα κελιά της Εκκλησίας του οικισμού. Το 1905, χτίστηκε το σχολικό κτίριο, δίπλα στην Εκκλησία, ενώ η αναφορά για τον μαθητικό πληθυσμό ανέρχεται στους 25 περίπου. Τελευταίο κατά χρονολογική σειρά, για το κέντρο των Τρικάλων, αποτελεί το 22^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, το οποίο ιδρύθηκε το 1899,

στον οικισμό της Σωτήρας και λειτούργησε ως μονοθέσιο, με αριθμό μαθητών γύρω στους 40.

Στον νομό των Τρικάλων, ωστόσο, υπάγονται και μια σειρά από σχολικές μονάδες, οι οποίες βρίσκονταν στα χωριά της περιοχής κατά την μελετώμενη περίοδο από το 1881 έως και το 1923. Αρχικά, το Δημοτικό Σχολείο Νεραϊδοχωρίου, ιδρύθηκε το 1899, έχοντας ως δάσκαλο τον πατέρα της Εκκλησίας. Ο μαθητικός πληθυσμός της σχολικής αυτής μονάδας, ανερχόταν στους 55 μαθητές και μαθήτριες. Το Δημοτικό Σχολείο Βασιλικής ιδρύθηκε το 1886, ωστόσο το σχολικό κτίριο ανεγέρθηκε το 1898. Επόμενη σχολική μονάδα, αποτελεί το Δημοτικό Σχολείο Θεόπετρας, το οποίο ιδρύθηκε το 1887, χτισμένο με πέτρινη τοιχοποιία και κεραμίδια για σκεπή. Το 1899, ιδρύθηκε στον οικισμό του Δροσερού, Γραμματοσχολείο, το οποίο εκείνη την εποχή αποτελούσε κατώτερη σχολική μονάδα από τα Δημοτικά Σχολεία. Δημοτικό Σχολείο, ιδρύθηκε στον οικισμό αυτό το 1911 και στεγάστηκε σε κτίριο, το οποίο κατασκευάστηκε με τη χορήγηση χρημάτων από την Εκκλησία. Το ίδιο συνέβη και στο χωριό Λυγαριά, στο οποίο είχε ιδρυθεί και λειτουργούσε το Γραμματοσχολείο. Το Δημοτικό Σχολείο Λυγαριάς, ιδρύθηκε το 1897 σε δημόσιο κτίριο και εντύπωση προκαλεί πως από τα πρώτα έτη δημιουργίας του έως και το έτος 1925, οι μαθητές ανέρχονταν σε 25 περίπου. Το 1899, συστάθηκε στο χωριό Μουριά Γραμματοσχολείο, το οποίο και λειτουργούσε τα δύο πρώτα χρόνια της λειτουργίας του σε κελιά της Εκκλησίας. Από το 1915, ιδρύθηκε το Δημοτικό Σχολείο Μουριάς, το οποίο λειτουργούσε στο «Κονάκι» ενός Τούρκου αφέντη. Το Δημοτικό Σχολείο Πηγής ιδρύθηκε το 1886 και ήταν στεγαζόμενο στα κελιά της Εκκλησίας του χωριού. Σύμφωνα με σχετικά αρχεία και μαθητολογία της εποχής, οι μαθητές κυμαίνονταν από 70 έως 75. Στο χωριό του Μεγαλοχωρίου, η ίδρυση του Δημοτικού Σχολείου πραγματοποιήθηκε το 1886. Η σχολική μονάδα, στεγάζονταν σε ιδιόκτητο πετρόκτιστο κτίριο. Στο σχολείο, ο μαθητικός πληθυσμός κυμαινόταν από 75 έως 135 μαθητές κατά τη μελετώμενη περίοδο. Το 1897, ιδρύθηκε σχολείο στον οικισμό της Πύλης, σε δημόσιο κτίριο, παραχωρημένο από το Δήμο. Οι μαθητές, οι οποίοι φοιτούσαν στο συγκεκριμένο σχολείο, προέρχονταν είτε από τον οικισμό της Πύλης, είτε από πιο ορεινά χωριά. Σχολικά κτίρια, υπήρχαν και στα ορεινά χωριά του νομού των Τρικάλων, όπως στη Βλαχάβα, όπου ανεγέρθηκε το 1884 και αποτελούνταν μόνο από μια αίθουσα στην οποία τελούνταν η διαδικασία της εκπαίδευσης και από ένα γραφείο για τον δάσκαλο, το οποίο πολλές φορές είχε και τη χρήση της οικίας. Ίδια

μορφή είχαν και τα υπόλοιπα σχολεία, τα οποία βρίσκονταν στα ορεινά χωριά του νομού των Τρικάλων. (Τάσιος, 2010)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Ο εκπαιδευτικός, αποτελεί τον διαχειριστή του σχολικού συστήματος και της εκπαιδευτικής διαδικασίας γενικότερα. Βασικός ρόλος αυτού, είναι να οργανώνει την εκπαιδευτική δραστηριότητα, με τέτοιο τρόπο, ώστε να μεταλαμπαδεύονται οι κυρίαρχες ηθικές και κοινωνικές αξίες της πολιτείας, στους μαθητές και τις μαθήτριες των σχολικών μονάδων.

Την εποχή αυτή, μεγάλο ζήλο, έδειχναν οι δάσκαλοι, οι οποίοι ανέλαβαν να διδάξουν τόσο τα ελληνικά γράμματα, όσο και το ευρύτερο πνεύμα του ελληνικού – χριστιανικού έθνους. Για το λόγο αυτό και μετέπειτα, με το πέρασμα του χρόνου, οι διδάσκαλοι καταξιώθηκαν κοινωνικά, τίμησαν το λειτούργημά τους και ως «αντάλλαγμα» τιμήθηκαν από τους κατοίκους της περιοχής. (Καρασίμος, 1998)

Το διδακτικό προσωπικό για την εκπαιδευτική διαδικασία, αποτελούν αφενός, οι δημοδιδάσκαλοι και αφετέρου, οι ελληνοδιδάσκαλοι. Όσον αφορά, την ηγεσία, αυτή κατέχεται, όπου είναι εφικτό, από τους διευθυντές και τους σχολάρχες. Κατά την οθωμανική περίοδο, λόγω της έλλειψης των διδασκάλων, εξαπλώθηκε ο θεσμός των «γραμματοδιδασκάλων», οι οποίοι διέθεταν λιγότερα προσόντα από τους διδασκάλους. Επιπροσθέτως, υπήρχαν και οι «υποδιδάσκαλοι», οι οποίοι αποτελούσαν βοηθούς κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Αναφορικά με τους βοηθούς, αυτοί δεν ήταν μόνιμα διορισμένοι, ωστόσο, δίδασκαν προσωρινά και περιστασιακά στις σχολικές μονάδες. Στην πόλη των Τρικάλων, κατά το τέλος του 19^{ου} αιώνα, λειτουργούσε τόσο η Ελληνική Σχολή, όσο και το Παρθεναγωγείο Τρίκκης, στα οποία κυρίαρχος ήταν ο ρόλος του ιεράρχη Δωροθέου Σχολάριου. (Νημάς, 1995)

Στη μέση εκπαίδευση, υπήρχαν οι ελληνοδιδάσκαλοι, οι οποίοι χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες, α' – κατώτερης, β' – μέσης και γ' – ανώτερης. Η κατηγοριοποίηση αυτή, πραγματοποιείται, λαμβάνοντας υπόψιν τόσο η μόρφωση αυτών, όσο και ο αντίστοιχος μισθός, τον οποίο λάμβαναν. Αναφορικά με το μισθό τους, αυτός κυμαίνονταν από 100 έως και 250 δραχμές, ενώ για τους σχολάρχες, ο μισθός δεν είχε κάποια διακύμανση, παραμένοντας σταθερός στις 200 δραχμές. Ο μισθός των καθηγητών, κυμαίνονταν από 200 έως και 300 δραχμές, ενώ για τον γυμνασιάρχη, ο μισθός ήταν από 300 έως και 400 δραχμές μηνιαίως. Λόγω της χαμηλής απολαβής των δασκάλων, οι ίδιοι, σε πολλές περιπτώσεις, αναζητούσαν συμπληρωματικό τρόπο

εισοδήματος, καταφεύγοντας στην λύση της παράδοσης ιδιαίτερων μαθημάτων ή την διδασκαλία σε ιδιωτικά σχολεία.

Όσον αφορά την εκπαίδευση σε δημοτικά σχολεία στην περιοχή της Καλαμπάκας, εκεί δίδαξαν καταξιωμένοι εκπαιδευτικοί, με τον πρώτο εξ αυτών να είναι ο δημοδιδάσκαλος Βασίλειος Λεοντίδης, με καταγωγή από την Ήπειρο, ο οποίος δίδαξε από το έτος 1883 έως και το 1911. Σε ύστερο χρόνο, δίδαξαν οι γραμματοδιδάσκαλοι Ιωάννης Κουμπλής και Δημήτριος Οικονομίδης. Εξέχουσα προσωπικότητα της εκπαιδευτικής δραστηριότητας για την περίοδο από το 1896 έως το 1908, αποτέλεσε ο Αλέξανδρος Παπανικολόπουλος, ο οποίος δίδαξε για δώδεκα ολόκληρα χρόνια στο Δημοτικό Σχολείο της Καλαμπάκας. Γνωστοί διδάσκαλοι της περιόδου αυτής, αποτελούν, επιπροσθέτως, ο Μιλτιάδης Καβράκος, ο Χρήστος Λιάπης, ο Λάμπρος Παπανικολάου, ο Θεολόγης Παπαγεωργίου, αλλά και ο Γεώργιος Μπαντέκας.

Πολλά ήταν τα προβλήματα, τα οποία υπήρχαν με τους δασκάλους, της εποχής εκείνης. Ένα από τα μεγαλύτερα, ήταν το γεγονός πως πολλοί από τους δασκάλους που είχαν διοριστεί σε συγκεκριμένες θέσεις, δεν εκπλήρωναν τις υποχρεώσεις τους. Το φαινόμενο αυτό, γίνεται ακόμη πιο έντονο για τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι διορίζονταν σε ορεινές περιοχές ή και σε χωριά, αρνούμενοι να εκπληρώσουν τα εργασιακά τους καθήκοντα, αναφέροντας τις δυσμενείς συνθήκες που επικρατούσαν στις περιοχές αυτές. (Κλιάφα, 2016)

Στο ουσιαστικό αυτό πρόβλημα, έρχονται να συμπληρωθούν η έλλειψη συγκοινωνίας και μεταφορικών μέσων, η έλλειψη ηλεκτρισμού, η μη ύπαρξη επικοινωνίας, η υποχρεωτική παραμονή στα ορεινά χωριά, καθώς επιπλέον και η μη ανανέωση των κοινωνικών και παιδαγωγικών εμπειριών του διδακτικού προσωπικού. Οι εκπαιδευτικοί ήταν γνωστό πως διέπρατταν μια εξουθενωτική εργασία, καθώς εκτός από την εβδομαδιαία απασχόλησή τους στο διδακτικό έργο, έρχονταν αντιμέτωποι με τον μεγάλο αριθμό μαθητών που οι τάξεις τους διέθεταν, καθώς και με τον τύπο του σχολείου, ο οποίος στην πλειοψηφία του, ήταν μονοτάξιος. Αυτό σήμαινε πως ένας εκπαιδευτικός, στα πλαίσια μιας αίθουσας, όφειλε να διαχειριστεί μαθητές ποικίλων ηλικιών και τάξεων.

Όπως προαναφέρθηκε, οι δάσκαλοι, έρχονταν αντιμέτωποι με το ζήτημα της μονιμότητας, καθώς δεν υπήρχε ένας οργανωμένος τρόπος μετάθεσης αυτών, καθώς και επίσης, οι μεταθέσεις γινόντουσαν τελευταία στιγμή, χωρίς ιδιαίτερες ενημερώσεις. Αναφέρεται, επιπλέον, πως οι δάσκαλοι, ιδίως των σχολικών μονάδων που βρίσκονταν σε ορεινές περιοχές ή σε χωριά, ήταν ανάγκη να αντιμετωπίσουν και

τα ποικίλα σχόλια από τους υπόλοιπους κατοίκους, μη καταφέροντας έτσι, να επικεντρώνονται αντικειμενικά στο ουσιαστικό έργο της διδασκαλίας τους.

Η πλειοψηφία των προβλημάτων των εκπαιδευτικών, επιλύθηκε ύστερα από αγώνες και με την πολυσήμαντη βοήθεια του συλλογικού οργάνου εκπαιδευτικών, του Διδασκαλικού Συλλόγου, όπως ονομάζονταν, υπαγόμενο στη ΔΟΕ, δηλαδή την Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος. (Καρασίμος, 1998)

Στην περιοχή των Τρικάλων, πρώτος δημοδιδάσκαλος, αποτέλεσε ο Ηλίας Μαρκόπουλος, με καταγωγή από την Πελοπόννησο, ο οποίος εκτέλεσε το έργο του στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων. Αποτέλεσε διδάσκαλος κατά τα σχολικά έτη από το 1892 έως και το έτος 1894, καθώς στη συνέχεια, πήρε μετάθεση και τη θέση του ανέλαβε ο Τρικαλινός διδάσκαλος Ιωάννης Κωνσταντινίδης. Κατά το σχολικό έτος, 1896 – 1897, ο Ιωάννης Κωνσταντινίδης απολύθηκε λόγω της στράτευσής του και ανέλαβε στη θέση του, ο πτυχιούχος διδάσκαλος Χρήστος Λάμαρης. Έπειτα από αμοιβαία μετάθεση την επόμενη σχολική χρονιά, ο διδάσκαλος Χρήστος Λάμαρης, πήγε στη θέση του Δημοτικού Σχολείου του Μεγαλοχωρίου, ενώ ο Χρήστος Καράς, πήγε στη θέση του στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων. Ο Χρήστος Καράς, με καταγωγή από το Μεγαλοχώρι Τρικάλων, ήταν πτυχιούχος και διακρίθηκε για την έντονη δραστηριοποίησή του στον τομέα της εκπαίδευσης. Αποτέλεσε πρόεδρο του Διδασκαλικού Συλλόγου Τρικάλων και δεν ήταν λίγες οι φορές, κατά τις οποίες εκλέχτηκε Βουλευτής της πόλεως των Τρικάλων. Το έτος 1922, επαναδιορίστηκε και μετακινήθηκε στο Δημοτικό Σχολείο Αγίας Μονής Τρικάλων. Το έτος 1898, το 3^ο Δημοτικό Σχολείο της πόλεως των Τρικάλων, αναβαθμίστηκε σε διτάξιο και στην νέα θέση που δημιουργήθηκε, μετατέθηκε ο Δημήτριος Κωνσταντινίδης, ο οποίος κατά τα έτη 1898 – 1900, συνεργάστηκε αρμονικά με τον Διευθυντή, πλέον, Χρήστο Καρά. Το σχολικό έτος 1900 – 1901, το σχολείο αναβαθμίστηκε, για ακόμη μια φορά, σε τριτάξιο και πλέον συνεργάτες διδάσκαλοι, αποτέλεσαν ο Χρήστος Καράς, ο οποίος παρέμεινε και στη διευθυντική του θέση, ο Χρήστος Τσανάκας, καθώς και ο Κωνσταντίνος Χρίστου. Το επόμενο σχολικό έτος, δηλαδή το 1901 – 1902, ο Χρήστος Τσανάκας, μετατέθηκε στο Δημοτικό Σχολείο Μικρού Κεφαλόβρυσου Τρικάλων, ενώ ο Κωνσταντίνος Χρίστου, παραιτήθηκε. Έτσι, τη διδασκαλία, ανέλαβαν οι Χρήστος Καράς, Γρηγόριος Πασσαλής και ο Κωνσταντίνος Χρησιτίδης, ο οποίος ορίστηκε και διευθυντής, διατηρώντας τη θέση αυτή, για είκοσι επτά ολόκληρα σχολικά έτη. Το σχολικό έτος 1902 – 1903, ο διδάσκαλος Πασσαλής, απολύθηκε και τη θέση του ανέλαβε ο Αναστάσιος Λιούμας, πρωτοβάθμιος

δημοδιδάσκαλος του σχολείου των Κουτσομυλιών. Ο ίδιος, αποτέλεσε εξάίρετο δημοδιδάσκαλο και το έτος 1903, μετατέθηκε στο 1^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων. Τη θέση του στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο, ανέλαβε ο Κωνσταντίνος Μαλέσχος, ο οποίος ήταν επίσης, άριστος πρωτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος. Κατά την περίοδο των ετών από το 1903 έως και το 1907, υπηρετούσαν στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, π Κωνσταντίνος Χρηστίδης, ο Χρήστος Καράς, καθώς και ο Κωνσταντίνος Μαλέσχος. Το 1907, ο Χρήστος Καράς, απολύθηκε και στη θέση του τοποθετήθηκε ο δημοδιδάσκαλος Γεώργιος Μαλαμίτσης, ο οποίος δίδασκε στο 1^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων. Από το έτος 1907 έως και το έτος 1912, στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων, δίδασκαν ο Κωνσταντίνος Χρηστίδης, ο Κωνσταντίνος Μαλέσχος και ο Γεώργιος Μαλαμίτσης.

Ιδιαίτερα σημαντικός δάσκαλος, αποτέλεσε ο Αλέξης Αλεξίου, ο οποίος είχε αποφοιτήσει από το Διδασκαλείο Αθηνών και ήταν άριστος γνώστης της γαλλικής γλώσσας. Ο ρόλος του ήταν πολυσήμαντος, καθώς μέσα από τις διδασκαλίες του επιχειρούσε την μεταφορά προοδευτικών ιδεών στους μαθητές, κάνοντας παρομοιώσεις, οι οποίες βασίζονταν στην Αγία Γραφή. Επιπροσθέτως, εξαιρετικά πρωτοπόρα, στάθηκε η εισαγωγή στη διδασκαλία του μαθημάτων, τα οποία τελούνταν έξω από τα πλαίσια της σχολικής τάξης, όπως η δένδροκομία, καθώς και με μαθήματα τεχνών, εμβάθυνε τόσο στην τέχνη της μουσικής, όσο και στην τέχνη του θεάτρου. (Καρασίμος, 1998)

Το 1908, στην πόλη των Τρικάλων, κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών διακοπών, λειτούργησαν δύο φροντιστήρια με δασκάλους από το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Τρικάλων. Οι δάσκαλοι αυτοί, παρέδιδαν στους μαθητές βοηθητικά και συμπληρωματικά μαθήματα επί πληρωμή, καθώς και προετοίμαζαν τα παιδιά με κατάλληλα μαθήματα, για την ερχόμενη εξεταστική περίοδό τους, η οποία θα έκρινε την εισαγωγή τους ή μη στο Γυμνάσιο. (Κλιάφα, 2016)

ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Η ημερομηνία εγγραφής των μαθητών στα σχολεία, δεν ήταν συγκεκριμένη, καθώς αυτή μεταβάλλονταν ανά σχολικό έτος. Σύμφωνα με το νομοσχέδιο για το σχολικό έτος 1898 – 1899, προβλεπόταν η 21^η Σεπτεμβρίου, ενώ με βάση το νομοσχέδιο για το σχολικό έτος 1899 – 1900, η ημερομηνία εγγραφής των παιδιών στα σχολεία, οριζόταν η 16^η Αυγούστου.

Διχογνωμία υπήρχε, επίσης και για το ηλικιακό έτος εγγραφής των μαθητών στις σχολικές μονάδες, καθώς άλλοι υποστήριζαν πως οι μαθητές θα πρέπει να εγγράφονται στο σχολείο κατά το 6^ο συμπληρωμένο έτος ηλικίας τους, ενώ η αντίθετη άποψη, υποστήριζε πως τα παιδιά είναι ανάγκη να εγγράφονται στις σχολικές μονάδες, αφότου έκλειναν τα 5 έτη τους. Τέλος στη διχογνωμία αυτή, ήρθε να βάλει ο τότε Υπουργός Παιδείας, με σχετική του εισηγητική έκθεση, κατά την οποία, υποστήριζε πως το ηλικιακό έτος εγγραφής των παιδιών στις σχολικές μονάδες, οφείλει να είναι το 6^ο. Εξαίρεση αποτελούν τα παιδιά, όπου η ανάπτυξη του σώματος και του νου αυτών, είναι οψιμότερη, ακολουθώντας τα πρότυπα των ξένων χωρών. Ως έτος αποφοίτησης των παιδιών κρίνεται το 12^ο έτος ηλικίας τους, με εξαίρεση τους μαθητές οι οποίοι λόγω καθυστέρησής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, δικαιούνται ένα επιπλέον έτος φοίτησης. Η επιλογή του έτους αποφοίτησης των παιδιών, δεν είναι τυχαία, αντιθέτως βασίστηκε σε τρεις σημαντικές παραμέτρους. Αρχικά, οι μαθητές αποφοιτώντας από το σχολείο, εισέρχονται στον πρακτικό κόσμο, στον οποίο καλούνται να απασχολούνται με κοπιαστικές και σκληρές εργασίες. Έτσι, είναι σημαντικό να έχουν αναπτυχθεί σωματικά, προκειμένου να μην παραβλέψουν την υγεία τους. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο αποτελεί και η ηθική ωριμότητα των παιδιών, έτσι ώστε με την απασχόλησή τους στον πρακτικό βίο, να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν το σωστό και το λάθος, να επιλέγουν το σωστό και να αποφεύγουν το λάθος. Τέλος, καθιερώθηκε η επταετής φοίτηση των μαθητών στα σχολεία, προκειμένου να υπάρχει επαρκής χρόνος όχι μόνο για μεταλαμπαδέυση γνώσεων, αλλά και για πρακτική άσκηση και αφομοίωση αυτών.

Το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Καλαμπάκας, όπως γίνεται φανερό από το Μαθητολόγιο της εποχής, ήταν ένα πλήρες Δημοτικό Σχολείο Αρρένων. Στο Μαθητολόγιο, υπογράφει ο Διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου και καταγράφει πόσοι μαθητές φοίτησαν στο

σχολείο ανά διδακτικό έτος. Σύμφωνα με τα Μαθητολόγια αυτά, το σχολικό έτος 1898 – 1899, φοίτησαν 189 μαθητές, το έτος 1899 – 1900, φοίτησαν 196 μαθητές, ενώ το έτος 1901 – 1902, φοίτησαν στο Δημοτικό Σχολείο 203 μαθητές. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως δεν αναφέρονται ανά σχολικό έτος, μόνο το σύνολο των φοιτούντων μαθητών, αλλά γίνεται αναλυτική καταγραφή των μαθητών ανά τάξη. Ως κλείσιμο στα Μαθητολόγια, ο Διευθυντής χρησιμοποιούσε την έκφραση «Ήτοι ενεγράφησαν μέχρι ταις 6 Φεβρουαρίου (π.χ. του 1899), μαθηταί εκατόν ογδόντα εννέα». (Καρασίμος, 1998)

Σημαντική είναι η αναφορά πως οι μαθητές των Δημοτικών Σχολείων, δεν προέρχονταν από το κέντρο της πόλεως, αλλά πολλοί από αυτούς, λόγω της ενασχόλησης των γονέων τους με την γεωργοκτηνοτροφία, προέρχονταν από γύρω χωριά και οικισμούς.

Σχετικά με την βιοποριστική ενασχόληση των γονέων των μαθητών, κατά την περίοδο από το έτος 1898 και έπειτα, παρατηρείται πως η πλειοψηφία αυτών απασχολείται με την γεωργία και την κτηνοτροφία. Εντύπωση προκαλεί, πως πολλοί μαθητές ήταν ορφανοί από πατέρες και έτσι οι μητέρες τους, αναλάμβαναν διπλούς ρόλους. Τα παιδιά αυτά, τις περισσότερες φορές, δεν είχαν κάποια βοήθεια από το σπίτι τους, είτε λόγω της πολύωρης απασχόλησης των γονέων τους με την εργασία τους, είτε της έλλειψης γραμματικών γνώσεων και εφοδίων για παροχή βοήθειας. Τα επαγγέλματα που ακολουθούν, δεν υπάρχουν σήμερα, ωστόσο, ήταν γνωστά κατά την εποχή εκείνη και αποτελούσαν το επάγγελμα των υπόλοιπων γονέων των μαθητών. Μερικά από αυτά, αναφέρονται ο τσαρουχάς, ο μαραγκός, ο φανοποιός, καθώς και ο εμβλωματής.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως ένα από τα κυριότερα προβλήματα που προέκυψαν κατά την περίοδο αυτή, ήταν η μη κανονική φοίτηση των παιδιών στα σχολεία, καθώς η πλειοψηφία αυτών πήγαιναν στο σχολείο μόνο κατά τους χειμερινούς μήνες του έτους. Την άνοιξη, εγκατέλειπαν τη φοίτησή τους στα σχολεία και πήγαιναν στις αγροτικές εργασίες των γονιών τους, με σκοπό να προσφέρουν βοήθεια.

Στην πόλη των Τρικάλων, κατά το σχολικό έτος 1909 – 1910, είχαν ιδρυθεί εβδομήντα δύο Δημοτικά Σχολεία Αρρένων, Θηλέων και Μικτά. Στα σχολεία αυτά, το σύνολο του μαθητικού πληθυσμού αντιστοιχούσε σε 2.955 αγόρια και 886 κορίτσια. (Κλιάφα, 2016)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

Μετά από πολλά χρόνια, όπου επικρατούσε η αντίληψη πως η εκπαιδευτική πράξη αφορά μόνο τα αγόρια, έγινε αντιληπτό πως η μόρφωση των κοριτσιών και η παρακολούθηση μαθημάτων στα σχολεία ήταν απαραίτητα στοιχεία, όπως ακριβώς ήταν και για τα αγόρια. Έτσι, κατά το σχολικό έτος 1908 – 1909, υλοποιήθηκε η εγγραφή δεκαεπτά μαθητριών, στην ανώτερη τάξη του Παρθεναγωγείου. Το Παρθεναγωγείο Τρικάλων, είχε ιδρυθεί με έξοδα του δήμου Τρικκαίων. Σε αυτό, σχολάρχες αποτελούσαν ο Ταμπαρόπουλος και Κισσές, ενώ σημαντική ήταν η παρουσία της Ευαγγελίας Παπαστεφάνου, η οποία δίδασκε εργόχειρο στις μαθήτρίες του. (Κλιάφα, 2016)

Η εκπαίδευση των κοριτσιών, υποστηρίζεται πως δεν έλαβε την ίδια κρατική μέριμνα με την εκπαίδευση των αγοριών. Αυτό συνέβη, αφενός, λόγω των οικονομικών συνθηκών που επικρατούσαν, αλλά αφετέρου, κυρίως, λόγω των επικρατουσών κοινωνικών αντιλήψεων, οι οποίες έθεταν φραγμό στην προώθηση της γυναικείας εκπαίδευσης. Τόσο τα αγόρια, όσο και τα κορίτσια, αποκτούσαν από την κοινωνία τέτοιου είδους πρότυπα, σύμφωνα με τα οποία, οι άντρες ταυτίζονται με το δημόσιο βίο, την εργασία και τα πολιτικά ζητήματα, ενώ οι γυναίκες περιορίζονται στον πιο ιδιωτικό χώρο, αυτόν της οικογένειας, της φροντίδας του σπιτιού και των οικιακών εργασιών. Ως αποτέλεσμα, ακόμη και όταν τα κορίτσια άρχισαν να εισέρχονται στον χώρο της εκπαίδευσης, δεν υπήρχαν οι ίδιοι στόχοι. Κυρίως κατά τον 19^ο αιώνα, στόχος στην εκπαίδευση των κοριτσιών, αποτελούσε η διαμόρφωση και η ανάπλαση «αφενός, φρόνιμων δεσποινίδων, αφετέρου, άριστων συζύγων και μητέρων».

Τον Νοέμβριο του 1913, η τότε κυβέρνηση του Βενιζέλου, έχοντας ως Υπουργό Παιδείας τον Ιωάννη Τσιριμώκο, διετέλεσε ανανέωση του εκπαιδευτικού συστήματος και θέσπισε νόμο, σύμφωνα με τον οποίο, καθιερώνονταν η υποχρεωτική φοίτηση στο Δημοτικό Σχολείο, για όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου. (Κλιάφα, 2016)

Για αρχή, οργανώνεται μόνο η πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία κάνει διαχωρισμό των σχολικών κτιρίων σε: Αρρένων και Θηλέων. Το πρόγραμμα διδασκαλιών στα σχολεία Θηλέων, παρέμενε όμοιο με τα σχολεία των Αρρένων, ωστόσο η μόνη διαφορά έγκειται σε μερικά επιπρόσθετα μαθήματα που τα κορίτσια διδάσκονταν, αυτά της ραπτικής, του κεντήματος, αλλά και της οικιακής οικονομίας. Επόμενο

επιπρόσθετο μάθημα για τα κορίτσια, αποτελεί ο χορός, τον οποίο διδάσκονται πέρα από τα πλαίσια του μαθήματος της γυμναστικής.

Αναφορικά με τη μέση εκπαίδευση, αυτή αποτελούσε ζήτημα ιδιωτικής πρωτοβουλίας και για το λόγο αυτό, δεν υπήρχε κρατική μέριμνα. Η μέση εκπαίδευση για τα κορίτσια, γίνονταν στα Παρθεναγωγεία, τα οποία έγιναν η απαρχή της αμφισβήτησης των προτύπων που υπήρχαν αναφορικά με τη γυναικεία εκπαίδευση. Όσον αφορά την ανώτερη εκπαίδευση, αυτή έγινε επιτυχής για τις Ελληνίδες, το 1890, παρόλα αυτά μικρή ήταν η συμμετοχή και η ενασχόληση των γυναικών σε αυτήν. Η κατάσταση αυτή, αλλάζει κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, με ανάλογες προσπάθειες, ώστε να γεφυρωθεί το χάσμα ανάμεσα στη μέση εκπαίδευση των αγοριών και των κοριτσιών. Έτσι, το 1917, παρατηρείται η ίδρυση των πρώτων Ελληνικών και των πρώτων Γυμνασίων, με τη φοίτηση των κοριτσιών σε αυτά, να παραμένει χαμηλή.

Με αργούς αλλά σταθερούς ρυθμούς, η γυναίκα, διεκδικεί σταδιακά την ελευθερία της και αρχίζει να αναπτύσσει τους πνευματικούς της ορίζοντες, όχι πλέον μόνο μέσα από την οικογένεια, αλλά και σε προσωπικό επίπεδο.

ΠΟΙΝΕΣ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΕΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Πολλοί γονείς, χρησιμοποιούσαν, τόσο το θεσμό του σχολείου γενικώς, όσο και ειδικότερα τον ίδιο το δάσκαλο, ως μέσο συμμόρφωσης προς τα παιδιά τους. Γνωστές φράσεις οι οποίες ακούγονταν συχνά, ήταν «ο δάσκαλος θα σου μάθει γράμματα», «θα σε διορθώσει ο δάσκαλος». Οι φράσεις αυτές, με τον τόνο που ο γονιός έπαιρνε, δεν υπονοούσε την μεταλαμπάδευση των γνώσεων από τον δάσκαλο προς τους μαθητές, αλλά υπαινίσσονταν την τιμωρία που τα παιδιά θα είχαν. Δεν είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς τις αρνητικές επιπτώσεις που η χρήση των εκφράσεων αυτών είχε για τους μαθητές, πόσο μάλλον για εκείνους, όπου θα εγγράφονταν και θα πήγαιναν για πρώτη φορά στο σχολείο.

Πολλοί δάσκαλοι, όταν οι μαθητές ήταν είτε αδιάβαστοι, είτε διέπρατταν κάποιου είδους παράπτωμα, επέβαλαν τις εξής τιμωρίες. Η πλειοψηφία των δασκάλων, χρησιμοποιούσε την λεγόμενη «βίτσα», με την οποία χτυπούσε τις παλάμες ή τις γάμπες των μαθητών. Εντύπωση προκαλεί η αναφορά, πως τη βίτσα έφερνε από το σπίτι του, ο ίδιος ο μαθητής, ο οποίος επρόκειτο να τιμωρηθεί. Άλλες μορφές τιμωρίας που ο δάσκαλος χρησιμοποιούσε ήταν η ορθοστασία στη γωνία της αίθουσας, οι άσχημοι χαρακτηρισμοί, η νηστεία, δηλαδή η στέρηση του μεσημεριανού φαγητού, ενώ την πιο ακραία μορφή τιμωρίας, αποτελούσε το «μπουντρούμι», όπου ο δάσκαλος «φυλάκιζε» τον μαθητή για χρονικό διάστημα όπου ο ίδιος έθετε, σε σκοτεινά μέρη.

Με κινητοποίηση του Υπουργείου Παιδείας, θεσπίστηκε νόμος, το έτος του 1884, σύμφωνα με τον οποίο όποιος δάσκαλος υιοθετούσε την μέθοδο των αποτρόπαιων, όπως χαρακτηρίστηκαν, αυτών τιμωριών, θα δέχονταν για αρχή, επίπληξη και αν η συμπεριφορά παρατηρούνταν ότι είναι επαναλαμβανόμενη και δεν διορθώνονταν, θα έχανε ακόμη και τη δουλειά του.

Αναφορικά με τις αμοιβές των μαθητών, δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες, ωστόσο βραβεία και αμοιβές για τους μαθητές, σύμφωνα με τους ίδιους, αποτελούσαν τα ευγενικά σχόλια, οι λεκτικές επιβραβεύσεις σε συνδυασμό με ένα απαλό χάδι στο κεφάλι των μαθητών.

BIBΛΙΑ , ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Σχετικά με τα μαθήματα, τα οποία διδάσκονταν στα σχολεία, αυτά ήταν η γραφή, η ανάγνωση, η γραμματική, τόσο της νέας, όσο και της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, η αριθμητική, η γεωγραφία, η ιστορία και τα θρησκευτικά.

Με βάση το νομοσχέδιο, το οποίο θεσπίστηκε το 1899, οι μαθητές των Δημοτικών Σχολείων, ήταν ανάγκη να διδάσκονται θρησκευτικά, ελληνική γλώσσα, πρακτική αριθμητική, στοιχειώδη γεωμετρία, εθνική ιστορία, γεωγραφία, φυσική, χημεία, ωδική, καλλιγραφία, ιχνογραφία, γυμναστική, στοιχειώδεις γνώσεις γεωπονίας, κηπουρικής, δενδροκομίας, μελισσοκομίας, καθώς και εμπορίας. Η επιλογή της διδασκαλίας των μαθημάτων αυτών, γίνονταν με βάση τις ανάγκες που η εποχή αυτή παρουσίαζε. Έδινε, λοιπόν, στους μαθητές, οι οποίοι δεν θα συνέχιζαν την εκπαίδευσή τους, μετά το Δημοτικό Σχολείο, την ευκαιρία να ανταπεξέλθουν στα κοινωνικά πλαίσια της περιόδου. Επιπροσθέτως, τους βοηθούσε να αποκτήσουν όλες εκείνες τις απαραίτητες γνώσεις, διαμέσου των οποίων θα ήταν σε θέση να ανταπεξέλθουν στην καθημερινή τους ζωή, αλλά και στο να εκτελέσουν απλά, καθημερινά και πρακτικά επαγγέλματα, που πιθανόν να ακολουθούσαν στην πράξη.

Τα σχολικά εγχειρίδια, υπήρξαν κατά τον 19^ο αιώνα, το μόνο παιδαγωγικό μέσο διδασκαλίας, μέσω του οποίου, ο δάσκαλος αφενός, μεταλαμπάδευε τις γνώσεις στους μαθητές, αλλά και αφετέρου, αποτελούσε έναν «μπούσουλα», μια κατευθυντήριο γραμμή για τον τρόπο διδασκαλίας της επιδιωκόμενης σχολικής ύλης. Τον 20^ο αιώνα δε, καθιερώνονται ως βασικό μέσο του αναλυτικού προγράμματος της σχολικής εκπαίδευσης. Όπως και σήμερα, έτσι και κατά την περίοδο αυτή, τα σχολικά βιβλία αποτελούσαν ένα μέσο αναπαραγωγής, αλλά και έκφρασης της επικρατέστερης ιδεολογίας της κοινωνίας. Για το λόγο αυτό, αναπόφευκτος κρίνονταν ο έλεγχος τόσο κατά τη διάρκεια της συγγραφής των σχολικών βιβλίων, όσο και κατά τη διάρκεια έκδοσης αυτών.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί, πως τα σχολικά βιβλία, δεν διανέμονταν στους μαθητές δωρεάν, αντιθέτως η τιμή τους ήταν υπερβολικά υψηλή. Με την έναρξη συνεπώς, της σχολικής χρονιάς, μεγάλο μέρος των οικογενειών της κοινωνίας ήταν σε δύσκολη οικονομική θέση, λόγω των μεγάλων εξόδων που καλούνταν να καλύψουν, προκειμένου να εξασφαλίσουν έναν αξιοπρεπή τρόπο διδασκαλίας και μάθησης των παιδιών τους. Ευνοϊκά λειτουργεί στην περίπτωση αυτή, το Υπουργείο Παιδείας, το

οποίο παρακινεί τους εκπαιδευτικούς να έχουν ένα βιβλίο για όσα περισσότερα διδακτικά έτη είναι εφικτό, ώστε οι μαθητές να μην καλούνται να αντικαθιστούν τα βιβλία τους με την έναρξη κάθε νέας σχολικής χρονιάς.

Ιδιαίτερη σημασία, είχε για την κοινωνία ο εορτασμός των εθνικών εορτών από τις σχολικές μονάδες, καθώς και η συμμετοχή όλων των παιδιών στους εορτασμούς αυτούς. Αποτελούσαν τόσο σημαντικό θεσμό για τις κοινωνίες της εποχής εκείνης, ώστε και οι γονείς και οι μαθητές έδιναν το παρόν τους κάθε χρόνο, όπως και όλες οι εξέχουσες προσωπικότητες της εποχής, όπως οι στρατιωτικοί, οι πολιτικοί, αλλά και οι υπάλληλοι, τόσο του ιδιωτικού, όσο και του δημόσιου κλάδου. Στους εορτασμούς αυτούς, ο σχολάρχης καλούνταν να εκφωνήσει τον λεγόμενο πανηγυρικό λόγο, σύμφωνα με τον οποίο ενημέρωνε τους μαθητές και τους γονείς τους για το πρόγραμμα του εορτασμού, την ώρα έναρξης και λήξης αυτού, καθώς και έδινε τις δικές του προσωπικές ευχαριστίες.

Ένα παράδειγμα παρουσιάζεται παρακάτω, το οποίο αφορά, τον εορτασμό της εθνικής εορτής της 25^{ης} Μαρτίου.

« Αύριον 25 Μαρτίου εορτήν της ανεξαρτησίας της Ελλάδος, θέλλει ψαλλή εν των Ιερώ Ναώ της ενταύθα Μητροπόλεως την 9^{ην} π.μ. ώραν δοξολογία, καθ' ην θέλουσιν παραταθή, άπας ο Ιερός κλήρος, αι Στρατιωτικάί και Πολιτικάί αρχαί μετά των υπαλλήλων αυτών και οι δημοτικοί υπάλληλοι.

Ο Κύριος Φρούραρχος Καλαμπάκας θέλει διατάξη της Στρατιωτικής παρατάξεως, ο δε κύριος Σχολάρχης παρεκλήθη να εκφωνήση τον πανηγυρικόν.

Το εσπέρας φωταγωγηθήσονται άπαντα τα δημόσια και δημοτικά καταστήματα και αι οικίαι των βουλομένων πολιτών.»

Καλαμπάκα, 24 Μαρτίου

1890

Ο Δήμαρχος Αιγινίου

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία, παρουσίασε σε έναν πρώιμο βαθμό την τοπική εκπαιδευτική ιστορία της πόλεως των Τρικάλων, βασιζόμενη σε αρχειακό υλικό της βιβλιοθήκης των Τρικάλων. Τόσο η οικονομία, όσο και ο πολιτισμός και η πνευματική παράδοση της πόλεως των Τρικάλων, αναπτύχθηκε με αργό, αλλά σταθερό τρόπο, κατά την μελετώμενη περίοδο, από την ενσωμάτωσή της, δηλαδή, στο ελληνικό κράτος, έως και το 1923. Βασικό χαρακτηριστικό των Τρικάλων, αποτελεί η ενασχόληση των κατοίκων με την γεωργία και την κτηνοτροφία και η ανάπτυξη που οι εργασίες αυτές γνώρισαν με την ανάπτυξη της βιοτεχνίας.

Μέσα σε ένα γενικό πλαίσιο ανασύνθεσης της πόλεως, σε επίπεδο οικονομικό, κοινωνικό, αλλά και πνευματικό, παρατηρείται η ανάπτυξη του σχολικού θεσμού και η ανάγκη τόσο για ίδρυση σχολικών μονάδων, όσο και για μάθηση. Με την ίδρυση των σχολείων, δεν ήταν λίγα τα προβλήματα τα οποία παρουσιάστηκαν. Από την υλικοτεχνική υποδομή, μέχρι και την τελική τους λειτουργία λόγω έλλειψης εκπαιδευτικού προσωπικού. Ωστόσο, η κοινωνία των Τρικάλων, στάθηκε όρθια στα πόδια της και παρά την όποια καθυστέρησή της, σε σχέση με τις πόλεις της υπόλοιπης Ελλάδας, κατάφερε όχι μόνο να επιλύσει πολλά από τα προβλήματα που είχαν προκύψει, αλλά και να συνθέσει ένα άξιο σχολικό δίκτυο.

Μέσα από την μελέτη και την παρατήρηση μαθητολογίων της εποχής, διαπιστώθηκε πως υπερίσχυε στην πόλη των Τρικάλων, αλλά και γενικότερα στη Θεσσαλία, η επαγγελματική ενασχόληση των γονέων των μαθητών, σε ασχολίες και εργασίες, όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία. Αυτό, αποτυπώνει και την καθαρά γεωργοκτηνοτροφική περιοχή, που τα Τρίκαλα ήταν. Οι οικογένειες των μαθητών, δεν έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην επίδοση των μαθητών, καθώς δεν μπορούσαν να προσφέρουν στα παιδιά τους κάποιου είδους βοήθεια. Και αυτό τόσο λόγω της έλλειψης γνώσεων και του γενικότερου αναλφαβητισμού που υπήρχε, όσο και του ελάχιστου ελεύθερου χρόνου που οι γονείς κατείχαν, εξαιτίας της πολύωρης και σκληρής απασχόλησής τους στον τομέα της εργασίας τους.

Αυτό που ήταν αρνητικά εντυπωσιακό, ήταν ο αποτρόπαιος τρόπος συμπεριφοράς που οι δάσκαλοι συνήθιζαν να υιοθετούν απέναντι στους μαθητές και τα είδη τιμωρίας που επέλεγαν, τα οποία χαρακτηρίζονται, από τους σύγχρονους μελετητές, ως απάνθρωπα. Και αυτό, όχι μόνο λόγω της σωματικής βίας που οι δάσκαλοι

ασκούσαν στους μαθητές τους, όσο περισσότερο της ψυχολογικής βίας και της επιρροής που ασκούσαν στην ψυχική υγεία των μαθητών τους.

Αναφορικά με την εκπαίδευση των κοριτσιών, ενώ στην αρχή δεν υπήρχε καμία κρατική μέριμνα για το ζήτημα αυτό, ευτυχώς, μετέπειτα δόθηκε έμφαση στην εκπαίδευση των κοριτσιών και βαρύτητα ίση με αυτή που δίνονταν για την εκπαίδευση των αγοριών. Κατά τα πρώτα έτη ίδρυσης σχολείων για τα κορίτσια, αυτό που παρατηρούνταν ήταν πως διαιωνίζονταν οι κοινωνικές ανισότητες, αλλά και γινόταν αναπαραγωγή των κοινωνικών στερεοτύπων και προτύπων που έως τότε ίσχυαν. Για παράδειγμα, ακόμα και οι σχολικές μονάδες ήταν οργανωμένες και διαμορφωμένες με τέτοιο τρόπο, ώστε να προάγουν αγόρια ισχυρά στον δημόσιο και επαγγελματικό βίο, ενώ στόχος της εκπαίδευσης των κοριτσιών ήταν η εκμάθηση οικιακών εργασιών και η ανάπλασή τους σε σωστές συντρόφους και μετέπειτα, μητέρες.

Επιπλέον, κατά την εκπόνηση της εργασίας, τονίστηκαν τόσο, η άσχημη υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων, όσο και τα προβλήματα στελέχωσης αυτών. Προβλήματα όπως οι ελλείψεις διδακτικού προσωπικού, οι συνεχείς μετακινήσεις και μεταθέσεις των εκπαιδευτικών, αλλά και ο κατώτατος μισθός που οι δάσκαλοι έπαιρναν, υποδήλωναν την άσχημη οικονομική κατάσταση, στην οποία βρίσκονταν, όχι μόνο η πόλη των Τρικάλων, αλλά η Ελλάδα ευρύτερα.

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής αυτής εργασίας, είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι μπορεί να σταθεί αφορμή και να αποτελέσει αφετηρία για περαιτέρω έρευνα από άλλους μελετητές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρσενίου, Λ. (2005), Το έπος των Θεσσαλών αγροτών και οι εξεγέρσεις τους, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη
- Δεσιμόνας Ν., (2017), Η άσκηση της ιατρικής και οι γιατροί στο Θεσσαλικό χώρο (1881 – 1940), Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Λάρισα
- Κατσόγιαννος, Ν. (2005), Τα Τρίκαλα και οι συνοικισμοί του, Λάρισα: Καρατάσιου
- Κλιάφα, Μ. (2010), Η επιχειρηματικότητα στα Τρίκαλα 1881-1960, Αθήνα: DEGIORGIO
- Κλιάφα, Μ. (2016), Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΠΑΙΖΕΙ... Η Εκπαίδευση στη Δυτική Θεσσαλία μετά την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος 1881-1950, Αθήνα: Κέδρος
- Κλιάφα, Μ. (1983), Θεσσαλία 1881-1981, Αθήνα: Κέδρος
- Κλιάφα, Μ. (2003), Μία σερενάτα στο Ληθαίο, Αθήνα: Κέδρος
- Κότσιαρη Α., (2017), Τρίκαλα: η πολεοδομική εξέλιξη από το 1880 έως το 1940 – Από την Οθωμανική περίοδο στο ελληνικό κράτος, Διδακτορική διατριβή, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα
- Λινάρδος Κ., (2013), Το συνέδριο του Βερολίνου και η ενσωμάτωση Θεσσαλίας και Άρτας στο Ελληνικό κράτος (1878-1881), Ελεύθερη ζώνη, 4962
- Ανακτήθηκε από: <http://www.elzoni.gr/html/ent/351/ent.30351.asp> (πρόσβαση στις 22/3/2024)
- Μαλίγκου Ε., (2007), Η Θεσσαλία κατά την πρώτη περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας: η περίπτωση του οθωμανικού φορολογικού κατάστιχου του 1454/55 του σαντζακίου Τρικάλων, Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη
- Νημάς, Θ. (1995), Η εκπαίδευση στη Δυτική Θεσσαλία κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη
- Πάνου Α., (2022), Περί της προσάρτησης της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος (1881) Ανακτήθηκε από: <https://tirnavospress.gr/peri-tis-prosartisis-tis-thessalias-elliniko-kratos-1881/> (πρόσβαση στις 22/3/2024)

Παπαδοπούλου Α., (2019), Η εκπαίδευση στο νομό Τρικάλων από την περίοδο της ενσωμάτωσης στο ελληνικό κράτος έως το 1914, Πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα

Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Τρικάλων, (1998), Τα Τρίκαλα και οι συνοικισμοί τους

Ποταμιανός Ν. (2004), Η ριζοσπαστική δεξιά και το αγροτικό ζήτημα στις αρχές του εικοστού αιώνα. Η περίπτωση του Χρηστοβασίλη και της εταιρείας «Ελληνισμός». Μνήμων, 26, 133–156. <https://doi.org/10.12681/mnimon.836> (πρόσβαση στις 22/3/2024)

Πρόντζας Ε., (1992). Οικονομία και Γαιοκτησία στη Θεσσαλία 1881 – 1912. Αθήνα: ΜΙΕΤ

Σφήκα – Θεοδοσίου Α., (1988), Η προσάρτηση της Θεσσαλίας, Η πρώτη φάση στην ενσωμάτωση μιας ελληνικής επαρχίας στο ελληνικό κράτος (1881 – 1885), Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη

Τάσιος, Α. (2010), Τα Σχολεία του Νομού Τρικάλων, Τρίκαλα

Φάββας Α., (2013), Ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη της πόλης των Τρικάλων, Διπλωματική εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα

Φαλαγκάρα Θ., (2023), Η μέση εκπαίδευση στα Τρίκαλα 1881 – 1922: Μέσα από αρχειακές πηγές, Συμβολή στην τοπική ιστορία, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα

Αρχείο Εφημερίδων

-

Εφημερίδα «Αναγέννηση» (1909)

Εφημερίδα «Οι Εργάται», 1885

Εφημερίδα «Φάρος του Ολύμπου» (1884)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΜΑΘΗΤΟΛΟΓΙΟΝ

Τού ἐν *Καταμαυρία*

Ελληνική Δημοτικού Σχολείου τῶν *Αρρίτων*

Τού Δήμου *Αρρίτων*



Τῶν ἐτῶν 1898-99/1899-1900/1900-1901/1901-1902/1902-1903/1903-1904/1904-1905/1905-1906/1906-1907.

ἐν Καταμαυρία τῆς 21. Σεπτεμβρίου 1898.
δ' Διευθυντής
Κωνσταντῆν Διπλαζιῆς

Τεύχος Α'



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
 ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΠΟΙΗΘΗΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
 ΔΕΛΤΑΔΕΛΤΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Το μαθητολόγιον

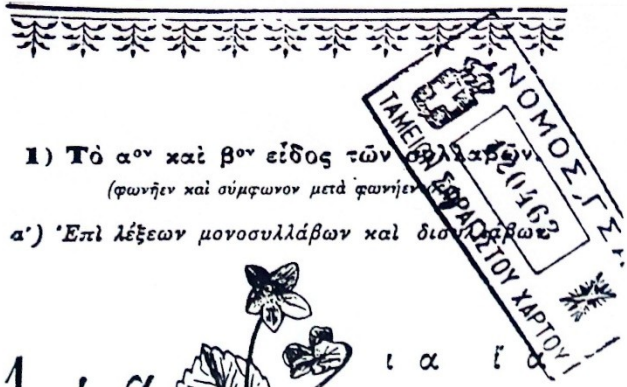
Τῶν σχολῶν *Καταμαυρίας*
 Τού Δήμου *Αρρίτων* ΜΑΘΗΤΟ

Αριθμ. Μαθητῶν	Όνομα καὶ ἐπώνυμον μαθητοῦ	Ἔθνος	Ἰδιότητες		Ὄργανον	Βεβαιωμένα μαθήματα	Χρόνος ὑποθέσεως
			Γραμματικῆς	ἱστορίας			
14	<i>Νικόλαος Νικολάου</i>	<i>Ἕλληνας</i>	<i>α</i>		<i>ἑλληνική</i>	<i>ἑλληνική</i>	
15	<i>Νικόλαος Μανδρινάκης</i>	<i>Ἕλληνας</i>				<i>ἑλληνική</i>	
16	<i>Κωνσταντῆν Ζουρῆ</i>	<i>Ἕλληνας</i>				<i>ἑλληνική</i>	
187	<i>Κωνσταντῆν Γεωργίου Σαμαρῆ</i>	<i>Ἕλληνας</i>				<i>ἑλληνική</i>	
188	<i>Γεώργιος Χρυσόπουλος</i>	<i>Ἕλληνας</i>				<i>ἑλληνική</i>	
189	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>	<i>Ἕλληνας</i>				<i>ἑλληνική</i>	
<p><i>Ἄλλοι ἐν τῷ ἐπισημασθέντι χρόνῳ ἐν Καταμαυρία ἐπὶ δ' ἑλληνικῆς βεβαιωμένα μαθήματα</i></p>							
<i>Εξαρχικῶν ἐτῶν</i>							
1	<i>Κωνσταντῆν Γ. Κωνσταντῆν</i>	<i>Ἕλληνας</i>			<i>ἑλληνική</i>	<i>ἑλληνική</i>	<i>16/2/99</i>
2	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
3	<i>Γεώργιος Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
4	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
5	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
6	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
7	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
174	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
177	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
178	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
179	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
180	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
181	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
182	<i>Κωνσταντῆν Κωνσταντῆν</i>					<i>ἑλληνική</i>	
183							

1. Ενδεικτικά μαθητολόγια της εποχής.



2. Δάσκαλοι και μαθητές Δημοτικού Σχολείου του 1920

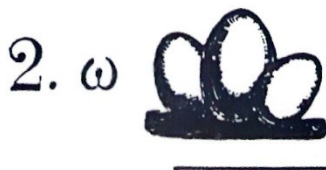


1) Τὸ α^{ον} καὶ β^{ον} εἶδος τῶν βραβίων
 (φωνήεν καὶ σύμφωνον μετὰ φωνήεν)

α') Ἐπὶ λέξεων μονοσυλλάβων καὶ δισυσυλλάβων



ι α ἰ ᾱ
 ια.



ω α ῶ ᾰ
 ῶᾰ
 ια ῶᾰ.

3. ζ

ζ ω α ζω α ζῶ α ζῶα
 ια ῶᾰ ζῶα.

3. Απόσπασμα από το αλφαβητάριο του 1910